

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBILOTEK

100171 2709

Allmänna Sektionen

Litt.
Sv.

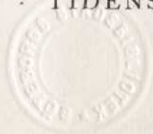
SV 28/566

MARTIN KOCH

BLODET ROPAR

SKISSER OCH ÖGONBLICKSBILDER

STOCKHOLM · TIDENS FÖRLAG

STOCKHOLM 1914
WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.

INNEHÅLL

DEN HELIGA ELISABET.	3
TVÅ VÄRLDAR	49
SYMPOSION.	62
BLODET ROPAR	73
NEMESIS DIVINA	80
DET RÖDA MORGONLJUSET	88
ORD I FÖRTROENDE	102

Där funnos samma bärg som nu, samma floder runno sorlande mot haven, samma sjöar glittrade i solen eller mulnade under tjocknade skyar. Men skogarna voro vidare, täckte mångfaldigt större ytor och gömde i sitt stormbrusande vilda mörker faror utan tal och fador utan namn. Stigmän smögo där, fredlösa bärgade mödosamt sitt liv i jordkulorna, spetälska drevo omkring där i tjutande skaror, rovriddare lurade med sina knektar utmed handelsvägarna. Här och där låg ett kloster med tjocka murar, där gavs äntligen en fristad för andliga skatter, där bärgades i sirligt präntade handskrifter minnen från längesen förgångna tider av odling och vett; vad som gömdes på pergamenten var väl förvarat, det skulle sedan strös ut över världen som en ny sådd, av vilken vuxit upp till mognad hela vår sena tids kultur.

Det var makten som skyddade anden i dessa vargatider liksom än i dag. Det var kyrkans makt, som hävdades av många tusen goda svärd överallt i världen. Vilket inte hindrade att svärden oftast vändes mot varandra i kampen om den världsliga makten. I skogarna och

på bergsslutningarne lågo herrarnes borgar, tunga, grå och massiva. Kring dem skockades små torftiga hyddor, bönders och hantverkarens boningar, föga bättre än lerkulor täckta av halm. Långt bort från herren och beskyddaren vågade sig ingen, åkerlapparna som buro den glesa skörden måste skyddas med yxa och svärd, hantverkarnes verkstäder måste läggas tätt under borgmurarne, att inte eld, mord och plundring skulle komma över den fattige mästaren och hans hus den dag eller natt någon vildsint sälle så behagade.

Men beskydd ges aldrig för intet, den som givit sig åt den mäktiges värn har givit sig rättslös åt godtycket. De små i landet förtrycktes, pinades, sögos ut, men livet kunde de dock få behålla under borgherrns bistra ögon och i lydriad under hans vilja.

Långt från varandra lågo städerna. De flesta voro föga annat än den vanliga riddareborgen med anhopningen av kojor runt omkring och ytterligare en tjock ringmur runt om kretsen av kojor. Ur sammanhopningen av de små skygga husen reste sig då ett klosterns gråa stenmassa, en kyrkas tunga tornspira strävade

att höja sig ur jordens mörka djup till soliga rymders ljus. Om staden var märkeligt stor, var den bland alla mot varandra i blindo kämpande makter en styrka att räkna med. Då låg den vid en handelsväg, den största var Donau-Rhen och förde från Levanten ända upp till de nordliga haven; en bred och segelbar flod skulle det hälst vara, som här och där speglade i sina vågor en skog av torn och spiror, höjande sig över halmtaken — och bar vid sjöbommarna en mängd av breda, vaggande handelsskepp. Och borgarefolket var rikt, såg över axeln småfolket i gränderna och bönderna utanför murarne. Köpmännen i de stora städerna böjde sig inte alltid ens för herremännen, men ställde makt mot makt, män i stål från städerna mot krigareflockarne från stormännens borgar.

För en makt böjde sig dock alla: för kyrkan, som genom tusentals präster och andlige överallt styrde människornas själar och höllo dem nere i ständig ångest och fruktan för döden, djävulen och helvetet, straffet i evigheters evighet. Det fanns ingen, som inte underkastade sig vad som hälst för att undgå fasorna

som väntade efter ett syndfullt liv. Så uppstod i ångestsjuka hjärtan den vansinniga lusten att tävla om offer, frivilliga plågor och självuppgivelse för att kunna redan i detta livet komma närmare och närmare Gud och säkra sig för alla evigheter en oförgänglig salighet i himmelen.

I det halvbarbariska konungariket Ungarn stodo heta strider mellan de nationella och de tyskvänliga i början på 1200-talet. De tyskvänliga voro ett litet fåtal, men de tycktes avgå med segern. Bland dem var konungen, hette Andreas II, av Arpadernas stam. Under hans andra regeringsår föddes honom av hans drottning Gertrud en dotter, kallad Elisabet. Det var år 1207.

Drottning Gertrud var tyska, av huset Meran-Andechs, en av Sydtysklands mäktigaste furstefamiljer på den tiden. Både hon och kungen sökte med tysk hjälp stödja den vacklande konungatronen, och de hälsade med glädje ett anbud, som kom år 1211 från lantgreve Hermann av Thüringen, att hans elva-årige son Ludwig skulle trolovas med den lilla ungerska

prinsessan Elisabet. Det anbudet accepterades, och Elisabet sändes från Pressberg, konung Andreas' huvudstad i norra Ungarn, till Wartburg, lantgrevens borg i Thüringen.

Ett sällsamt bröllopståg rakt upp genom Europa! Ett fyra-årigt flickebarn var brud och blivande regentinna. Man tänker sig gärna, att det var med bävan drottningen sände ut sitt barn i den vilda, stormande världen, där allt jäste och sjöd, där starka mäns liv hängde på ett hår — eller på en svärdspets — och där de svages var intet värt, där gränserna var dag flyttades, svälldes ut och krympte ihop i det glittrande kaleidoskop, som var Europas karta. Men modern offrade barnet på det politiska altaret, lilla fyra-åriga Elisabet skulle vara en underpant på tyskt herravälde över det ungerska folket.

Rikt och kungligt utstyrd som en liten docka och omgiven av en glänsande eskort av riddersmän, förnäma kvinnor, svenner och knektar, fördes Elisabet livsfarliga vägar fram genom mörka, vilda skogar, över berg och floder, genom nya, ändlösa skogar upp till det tyska landet Thüringen, till slottet Wartburg

bland de granskogsböljande bergen. Där överlämnades hon lyckligt och väl åt sin nya familj, att fostras upp av främmande människor tillsammans med sin blivande man liksom en syster tillsammans med sin broder.

Det var annars inte något dåligt hem hon fick. Det Thüringska hovet var ett av de mest glänsande i Europa under dessa år. Där fanns allt vad tiden ägde av lärdom, konst och kultur, förfining, prakt och ridderlig courtoisie. Där lyssnade man, med det skeptiska leendet höviskt dolt så där till hälften, till lärde teologers hårklyverier på latin; med mera spännt intresse och hemlig bävan till magers och mysticis hemliga visdom; men hållre och med gladare leenden till vandrande minnessångares kärleksdikter vid lek och strängospel, medan ölet och vinet flödade och facklorna och ljusen spreda sitt röda, rykande sken i salarna med brokiga tapeter, tunga möbler och matt blänkande silvergeråd. Och det kunde ju också hända, att de förnäma herrskapen understundom släppte in till sig någon kringströvande skara lekare, som med svärdsdans, knivkastning och andra konster roade dem — eller läto

marknadstruppens gycklare hålla mustigt grovkorniga haranger — eller lyssnade, halvt rusiga av vin och älskog, ung styrka, liv och makt, till den skorrande gigan, som ackompanjerade den sjungande lekarens enkla, folkliga visa om kärlek först och sist, men även om trohet, bragd och ära.

Där satt då ofta nog i kretsen kring lantgreven den ädle riddaren och odödlige kärlekssångaren Walther von der Vogelweide, hans minne har ännu icke dött bland dem som älska höga visor och fagert spel. Men han lyssnade nog med förnämt löje och halvslutna ögon till lekarens tafatta sång. Och där sutto två konungabarn tillsammans, Ludwig av Thüringen och Elisabet, hans lilla brud — de lyssnade säkert med långt större andakt och allvar än någon annan till allt som försiggick omkring dem.

Elisabet började redan visa, att hon var en annan i sitt innersta väsen än de vanliga människorna. Det var som om hon med sina klara barnaögon hade skådat rätt igenom den ytliga glans och prakt, som dolde i sitt skimmer all ondska och tomhet i allas hjärtan.

När hon oroligt vände sig bort från världen, fanns ingenting annat kvar än kristlig fromhet och försakelse. Och den vägen gick hon utan att tveka från sin tidigaste barndom. Än mer skrämdes hon bort från världens stormande liv, när hon, sex år gammal, fick veta, att hennes mor blivit mördad av en ungrare där längst nere i det fjärran första hemmet. Barnets ansikte bleknade, ögonen vidgades av mörka natters ångest och fantastiska drömmar, hennes hjärta öppnade sig som en liten vit, vit blomma — och det spreds kring hennes barnagestalt en gloria av ljus från en annan värld. När ett barn försakar sin egen glädje, sin egen hunger efter goda och vackra saker för att få ge åt de fattiga, trasiga, elända där utanför murarna, då blir där snart ett litet helgon mer för dem, som bo i kojorna. Men det är inte säkert, att barnets familj tycker om sådant.

Det fick lilla Elisabet erfaras. Hovet gav akt på henne. Med häpnad först — med löje — min Gud, vilken syn, vad menar den främmande prinsessan? Löjet stelnade och blev allvar — iskallt hån — hon springer ju bland de fattiga med mat, bland de sjuka, de smut-

siga sjuka, med hjälp och smeksam tröst! Hånet blev bittrare, hätskare — hon går ju i vägen för regenten, hon vill styra folket med blommor och inte med svärd — skall hon en gång bli Thüringens härskarinna?

Lantgreve Hermann blev betänksam, hans lantgrevinna Sophie, en dotter till hertig Otto I av Bayern, blev förbittrad i sitt sinne mot det främmande barnet, vars allvar störde festerna och vars stränghet mot sig själv anklagade de njutningslystna och lättfärdiga. Hovet följde härskarinnan, det viskades i vrårna, det tisslades och tasslades: Elisabet passar bättre i ett kloster, aldrig skall hon bli Thüringens härskarinna! —

Då dog plötsligt hovets herre, lantgreven. Det var år 1216, hans son Ludwig, 16 år gammal, förklarades av kejsar Friedrich II vara fullgod man och herre över landet Thüringen och Sachsen.

Sorlet av ovilja kring Elisabet tystnade för en kort tid — men hon förändrades inte. Hon gick sin väg fram, upphörde inte att söka med goda gärningar, barmhärtighetsverk och kärlekstjänster göra livet lättare för det förtryckta

folket och sitt eget liv rikare i anden. Då vändes omgivningens hopp till den unge härskaren, han kunde ännu hindra att »helgonet» blev drottning, han kunde svika sitt ord och kärlekslöfte och sända sin trolovade hem till Ungarn igen eller bort till något kloster, han kunde få en mäktig prinsessa till maka och föra ett präktigt liv, likt fadrens, på Wartburgs slott. Det gällde bara att vinna honom — hurudan var han?

Det visade sig snart. Han var som en bror till lilla Elisabet, uppfostrad tillsammans med henne, påverkad ända ner i botten av sin själ av hennes andes makt. Han var därtill en riddarlig yngling av ädlaste hjärta, en tapper man, dock fredsälskande som regent, sökande endast försvara sin rätt och alla sina undersåtars frid.

Där fanns vid hovet en riddare, hette Walther von Vargula. Det var kanske bara för att pröva Ludwig, sannolikt, ty Vargula var en nobel man, men det kan också ha varit för att fresta och locka honom bort från Elisabet, han en gång i enrum frågade den unge regenten, om förbundet med prinsessan skulle stå fast ännu, sedan hon visat så föga sinne för

makt och herravälde. Den ädle riddaren hade kanske ett annat inresse — han hade varit med i den eskort, som fört Elisabet, fyra år gammal, från Pressberg till Wartburg. — Prinsen pekade ut genom fönstret mot berget, som reste sig därute, och svarade: om det vore gjort av guld alltigenom, från dalen upp till högsta toppen, och man bjöd mig den skatten mot Elisabet — jag svarade nej och hölle fast vid henne, som jag älskar. —

Ja, det blev äntligen bröllop, när bruden var fjorton år gammal och brudgummen tjugott, barn ännu i den farliga världen, barn på den farliga härskaretronen, två vackra konungabarn, som älskade varandra.

Nu var hon frälst och lycklig, sorlet bland hovfolket tystnade; förgrämd och bitter drog sig svärmodern tillbaka, och den förnämme trubaduren Walther von der Vogelweide vände sig bort med några hånfulla ord om den allvarlige gossen på tronen och hans barnabrud. Aldrig hade man väl sett en sådan regering som dessa unga förde! Äntligen hade Elisabet mycket att ge åt folket, Guds fattiga, de små brö-

derna och systrarna, som hungrade, fröso och pinades i kojorna.

— Får jag ge? frågade hon sin herre.

— Lilla syster, ge så mycket du vill, du gör rätt vad du än gör, men spara vårt slott, bara slottet.

Han log mot henne, och hennes strålande leende tillbaka var lön nog för hennes älskade herre och broder. Och hon gav! Med fulla händer slösade hon med kärleksgåvor av alla slag åt de lidande. I de små byarna kring borgen kände man henne väl, hon kom med sina tjänarinnor, alla buro korgar fyllda av mat och dryck, det var Guds klaraste sol över alla hennes vägar, och hon var för dem som levde i mörka skuggorna en himmelens väna ängel, det vin hon gav, det doftade som av rosor — ja, som ett regn av blommande rosor strödde hon ut med späda händer över sitt folk barmhärtighetens, kärlekens himmelska gåvor.

Och det var frid i hennes hjärta. Nog viskade dag och natt en röst i hennes inre, att hon borde närmare Gud, högre upp mot det gudomliga, genom försakelse och självpuff-

ring gick vägen. Att vara rik och mäktig oroade henne.

— Om vi vore fattiga! viskade hon en gång i en stilla stund till sin älskade. Om vi ägde bara så mycket jord som du kunde plöja med en enda plog, och så två hundra får, som jag kunde mjölka och klippa — då vore det bättre — då bleve vi kanske än lyckligare — då kanske vi kunde älska varandra än mer?

Hon var ju så barnslig! Men han var klok! Han undervisade henne:

— Om vi ägde jord att plöja med en plog och därtill två hundra får, då vore vi inte fattiga, kära syster, vi vore ganska rika.

Och ständigt skulle hon ändå ha haft en massa att ge åt andra — ty hon var sådan, att hon måste ge, dela ut av sig själv, sin egen glädje, sitt eget hjärta, sin egen rika ande.

Vad hjälpte det att andra människor förvånades! Vad hjälpte det att man gång på gång försökte bringa henne på fall, när man tyckte att det gick över alla gränser för långt med hennes barmhärtighetsverk! Den gamla svärmodern, till exempel! Hon som levat ett

liv i förfining, njutning, behagliga synder och stort överseende gentemot behagliga syndare — hon blev indignerad! Fräsande arg! Och understundom kom hon sättande, glödande av iver att äntligen öppna ögonen på sin son. — Kom, kom och se vad din hustru gör medan du är borta — kom här, i sängkammaren! Drag bort gardinerna från sängen — där ligger en främmande man! En man, Ludwig!

Han ler åt modern.

— Ja, men en sjuk man, en smutsig, sårig, sjuk! En pestsmittad, kanske, se vilka sår på hans kropp, en spetälsk kanske, känn stanken av ruttonhet! I din säng, Ludvig — vill hon förgöra dig, liksom hon förgör allt som är ditt?

Han ler åt modern! Han tänker på Kristi ord, att allt som göres så, är gjort åt Kristus själv. Och han vänder sig till lilla hustrubarnet, som står där bredvid så tyst och stilla — så förvånad över människornas ondska än, Elisabet! Och han säger:

— Syster, käraste, när du ger mig sådana gäster — då måste jag väl tacka dig!

Ungefär år 1226 hade det kommit en man till Wartburg, som fått alltmer inflytande över Elisabet och därmed även över Ludwig. Det var en av den tidens förnäma teologer, lärd och maktlysten, hård som flinta, men ärlig, ivrig för sin tro och kyrkans herravälde och ära; grym mot kättare, skoningslös mot andras tro — om han någon gång fann något sådant. Det var magister Konrad von Marburg, och man måste minnas att det var en ärlig man, annars ville man gärna förbanna hans minne, för det fördärv han i gudelig nitälskan lät övergå lilla Elisabets vackra, vackra barnasjäl.

Han var sannerligen inte som Franciscus, alla fattigas broder, den forne vällustingen och krigareynglingen, senare i frivillig och djupaste fattigdom levande, alla religiösa dogmer och ritualer föraktande predikanten från Assisi, vars rykte just nu gick ut över världen, smyckat av tallösa legender om hans ödmjukhet, fromhet och guldrena, älskliga godhet. Med Franciscus kom Elisabet också i förbindelse, men det var på långt håll och utan särdeles stora följder, annat än den inbördes uppmuntran de gåvo varandra i samma barmhärtighetens arbete i

en vild och av våldsbragder genljudande värld. Nej, magister Konrad var en man av annat slag. Han såg, att i Elisabet fanns ett sällsynt fullgott ämne till en av dessa heliga människor, vilkas liv och verksamhet ge ökad glans och ökad makt åt den romerska kyrkan. Liksom en trädgårdsmästare tuktar, stympar och beskär en ädel planta, för att därav forma en sällsam växt, ett naturens under, så tog han Elisabet i sin vård. Hon behövde en biktfar — det blev han. Hennes ande, som blommande höjde sig mot det gudomliga, behövde näring, behövde kanske hets för att tvingas till onaturliga ansträngningar och samla alla sina krafter i en vidunderlig praktblomma av fromhet, underverk, självuppgivelse — sådana som kyrkan älskade att draga upp i örtagården och sedan hålla fram inför all världen som efterliknansvärda exempel på lydnad och undergivenhet under höga maktbud. Magister Konrad blev för Elisabet den farlige själavårdaren, hetsaren, rådgivaren, frampiskaren på självuppgivelsens väg till Guds och kyrkans ära.

Det gick ju inte genast. Han hade att strida mot en stark fiende: kärleken mellan

man och kvinna. Tänk, lilla barnet Elisabet, ännu långt ifrån tjugo år! Hon älskade, och kärleken var hennes högsta glädje, den var kanske lika stark ibland som begäret att öva barmhärtighet mot andra, det kom ju för resten alltsammans från samma kärlekens heliga källa, som fyllde så till randen hennes hjärta. Och nu fick hon bekräftat vad hon kanske stundom anat, när extasen höjt henne över jorden: kärlek mellan man och kvinna är synd, smuts, brott mot Gud. Först trodde hon det inte! Ville inte, kunde inte tro det, hon var ung, hon levde ju, och det var sol över alla hennes vägar, kärleken kunde hon inte genast släppa!

När mannen var bortrest, klädde hon sig till sorg, svart och dött var henne livet, inga smycken ville hon bära. Tyst och stilla skulle allting vara i slottet som i ett sorgehus. Men när budet kom, att han skulle snart vara hemma igen! Då ville hon ha ljus, fest, sång och spel, då klädde hon sig i sina vackraste kläder och smyckade sig med glädje att möta honom och vara täckelig nog för hans ögon — annars kunde han ju vända sig ifrån henne, och för

en sådan synd måste hon ju som hustru skydda hans hjärta! Därför måste hon vara vacker, därför måste hon vara hans älskade — för att han inte skulle frestas att begå den förfärliga synden äktenskapsbrott!

Så förklarade hon mycket allvarligt saken för magister Konrad. Och han låtsades tro henne, även om han kanske frestades att le åt hennes iver att så kärleksfullt rädda mannen från just den synden. Men han lät sig nöja — och vann med klokhet att hon i andra stycken böjde sig fullkomligt för hans råd.

Han förelade henne, att hon vid sitt bord inte fick äta eller dricka något, som inte anskaffats på rättmätig väg, allra minst sådant, som frånhänts kyrkan. Ordet rättmätig tolkade han så strängt, att hon ofta inte fick äta alls. Han gick längre, ville utsträcka lagen att gälla även vad Elisabet skulle få äta vid andras bord — men då gick han för långt och måste upphäva påbudet. Slutligen gav hon en formlig förklaring åt honom, att hon i allo erkände honom som sin herre, under vars vilja hon skulle lyda för att på bästa sätt tjäna Gud — i allo, blott inte i sin kärlek till mannen! Och

han, Ludwig, han tillät och bekräftade den förklaring, som lade Elisabets själ naken och värnlös i den gudelige, lärde mannens händer. Ja, han såg nog med sorg att hustrun drogs ifrån honom, att hon redan tillhörde en annan värld, att hon var en sällsynt, en utvald, benådad människa, i vars egen väg mot höjderna inga stenar finge läggas, allra minst av dem som älskade henne — men denna kärlek ville han behålla! Bara den, allt annat gav han ifrån sig.

Därmed var äktenskapet i alla fall sprängt. Ingen kan lyda två herrar, en kvinna som Elisabet allra minst, hennes själ delades mellan mannen och biktfadern, det såg ut som om allt skulle brista sönder för henne. Där gick Ludwig, lantgreven, herren — tungsint, fridlös, fast han försökte le och låtsas, att allt var samma lycka som förr. Och där gick Elisabet från den ene till den andre; den ene tuktrade henne med hugg och slag och talade hårda ord, men han förde henne vägarne uppåt till himmelens ljus; den andre log med sorg i ögonen, smekte henne och försökte väl stundom med ungdomens brinnande heta åtrå hålla henne

fast, men han förde henne vägarne neråt till jordens synd och smuts. Det såg han själv, och han valde att försvinna, han offrade sitt liv för hennes rätta liv.

En dag, kanske sutto de smeksamt tillsammans, de båda barnen, kanske talade de mödosamma ord om pliktens bud för dem båda — nej, säkert smektes de och rasade i någon undangömd vrå, där inte paterns ögon kunde övervaka henne, där de kunde känna sig fria, likt skolbarn som fått oväntat lov, ty hur skulle hon annars, i en allvarligare stund, kommit på tanken att undersöka vad lille bror hade gömt under jackan? Och då fann hon där någonting, som kom hennes hjärta att stanna av ångest; vanmäktig och sanslös sjönk hon ner på golvet, så slutades den leken.

Hon hade funnit ett kors av rött tyg. Det skulle sys utanpå hans kläder efter regeln, men han hade inte ännu vågat visa henne sanningen. Korset betydde nämligen, att han åtagit sig följa med i korståget mot hedningarne i Jerusaleml. Det betydde skilsmässa för många år, kanske för alltid. Nu visste Elisabet sanningen. Och den var henne svår att bära, svårt

är att skiljas från den ljuva leken i livets sol-ljus, svårt är att gå den hårda vägen mot höjderna.

Nu rustade emellertid Ludwig i en fart till avtåg — hon följde honom långt på väg, det var i juli år 1227; slutligen måste de skiljas — den sista tåren, den sista kyssen — och där red han bort med sitt ståiglänsande följe på präktiga hästar, medan trumpeter smattrade och fagnorna vajade — hennes älskade, hennes unge herre red bort bland korsmännen, att med jordiska vapen kämpa för samma drömmar, åt vilka hon, den strålande stjärnekvinnan, vigt sin ande.

Ensam vände hon hem till sin andre herre, den hårde, stränge magister Konrad.

Tyst och stilla låg Wartburgs slott, svartklädda gingo där alla, Elisabet bar sorg. Så gick sommaren, det blev höst, då kom i oktober bud att herr Ludwig var död. Inte för fiendens svärd, aldrig kom han till det hedniska landet att förblöda; bland korsfararna hade pästen härjat och Ludwig sjuknade och dog i Italien, i staden Otranto, år 1227 i september. När Elisabet fick budet, skrek hon som för

kniven. Hon sprang ur rum i rum och ropade hans namn, hon famlade med sina späda händer utmed väggarnes tapeter och bonader, som ville hon riva slottet ner över sitt huvud, sanslös blev hon buren till sängs. Svårt är att skiljas från den älskade, skiljas för alltid från livets vackra och lustiga lek, svårt, svårt är att gå den tunga, steniga väg, som för till höjdernas kalla stjärnevärld.

Hon var 20 år gammal. Under hösten, medan hon väntade dödsbudet från mannen, hade hon fått sitt tredje barn, en dotter Gertrud, som med tiden blev abedissa i klostret Altenburg vid Wetzlar. Men det blev ändå svårare. Det första barnet hon hade med Ludwig, sonen Hermann, var ännu endast fyra år gammal. Regeringen övertogs av Ludwigs yngre broder, Heinrich Raspe, kallad den fjärde. Han var av modrens sinne. De gamla hovstriderna blossade upp, nu tillkom en strävan att utestänga den lille prinsen från tronen, allt sämre och sämre blev Elisabet behandlad, en vacker dag drevs hon med våld ut ur slottet tillsammans med sina barn. Portarna låstes efter

henne, och där stod hon. Magister Konrad var bortrest, hon sökte hjälp hos dem hon en gång själv hjälpt, hos folket. Hon kom till den lilla Thüringska staden Eisenach. Hur hade man inte älskat henne där — när hon var rik! Nu kunde man tyvärr ingenting göra för henne. Hon stannade dock kvar, gick där i sitt elände en månads tid som en levande förebråelse för folket — det kunde man ju inte stå ut med, så började man håna henne och slutligen kom misshandeln från folkhoparne, de förut hungerande och av henne mättade, de förut sjuka och av henne hjälpta. —

Nu måste hennes moders släkt hjälpa. Mathilde hette en av hennes närmaste, abedissa i klostret Kitzingen i Franken. På våren år 1228 lät hon hämta Elisabet till sig, medan barnen sändes bort till främlingar på andra håll. Från Kitzingen kallades hon av sin onkel biskop Ekbert, till Bamberg, och fick upplåtet åt sig slottet Pottenstein. Medan hon ännu bodde här och biskopen förgäves sökte förmå henne att ingå nytt äktenskap — det sägs att t. o. m. själve käjsaren skall ha friat — kommo Ludwigs män och med dem Walther von Var-

gula år 1229 tillbaka från korståget, som de fullföljt fastän deras herre dött. Från Italien hade de på hemvägen hämtat den kista, i vilken hans döda kropp blivit lagd, och återförde honom på detta sätt till hemlandet. De togo vägen över Bamberg, där kistan ställdes ner i domkyrkan. Dit kom Elisabet. På nytt fick hon kämpa med sin Gud; framför den älskades döda kropp inför altaret stod kampen. De två, som bevittnade den, ha talat därom med bävan; det var hennes båda tjänarinnor, som på avstånd vakade över henne. Som en förstelnad, dödsfrusen efter färden genom människors ondskas, böjde hon först stelt sitt huvud och prisade Försynens rådslag. Men så gick det inte längre, hon var inte bara Guds tjänarinna, hon var också kvinna, tjugo år, och den döde var hennes älskade! Som en storm av eld jagade plötsligt sorgen och saknaden fram genom hennes hjärta, och medan vaxljusen lyste stilla över hans svarta kista och där utanför den lilla gyllene kretsen av ljus gapade kyrkans svarta mörker — då anropade hon i ångest och nöd sin Gud.

— Du vet ju, Herre, att jag skulle ha satt

hans liv och hans älskade, glada åsyn över all annan fröjd och lycka på jorden, om så varit din heliga vilja. Gärna skulle jag ha tillbringat hela min levnads tid i fattigdom och torftighet, om jag med din vilja hade kunnat få glädja mig åt att vara hos honom.

Kanske mindes hon för mycket av den glädjen, kanske närmade sig hennes tankar för mycket den goda, glada tid de levat tillsammans; så levande stod allt för hennes själ, att hon förskräcktes för sig själv och sina egna begär, och hon vek väl några steg tillbaka från hans kista, när hon slutligen kastade sig inför sin Guds fötter med orden:

— Men nu — nu befaller jag honom och mig i din nåd och skulle mot din vilja inte vilja räcka honom ett hår av mitt huvud, om det kunde kalla honom tillbaka till livet!

När en tjugoårig kvinna lärt sig sådana tankar, är hon långt, långt borta från världen och hör själv inte längre livet till.

Hon hade definitivt kommit över den klyfta, som skiljer jordens värld från de himmelska ängderna. Blek, späd och böjd under tyngden

av sin kallelse, gick hon som i en ständig dröm, genombävad av extasens vitglödande hänförelse och kämpande mot minnena, som ur djupet av hennes medvetande reste sig — dock allt mera sällan. Med stora, undrande ögon, brinnande av febern i hennes inre, såg hon yttervärlden omkring sig, den doldes för henne alltmer av dimmorna i hennes omtöcknade själ, av rökelseskyarna, som bedövande omvärvde henne. Hon började få syner — och dessa hallucinationer av det stackars själssjuka kvinnobarnet antecknades omsorgsfullt, som om de varit uppenbarelser av ett högre gudomligt förnuft!

Det förefaller som om den ädle riddersmannen Vargula skulle ha försökt återföra henne till förnuft. Det var han, som från korsståget medfört Ludwigs stoft — han tog henne, nu med till Wartburg för att återställa hennes rättigheter. Det lyckades också, men endast för en kort tid. Det Thüringska hovet ville inte veta av henne, efter några månaders ny svältkur och nya förödmjukelser, ingrep magister Konrad, förmodligen på föranstaltande av påven Gregor IX. Med så mäktigt beskydd fick

hon slutligen ut sin världsliga rätt, sitt livgeding som änka efter Ludwig. Hon var åter rik, men hon orkade inte se åt skatterna. Påven ordnade sakerna vidare, han tycktes ha fått upp ögonen för detta lovande ämne till ett helgon: han förordnade — med Elisabets givna samtycke — att magister Konrad skulle vara hennes världslige och andlige förmyndare, hennes med oinskränkt makt utrustade ledare på törnevägen till helgonglorian; hon hade att obetingat lyda honom i allt. Det tyckes som om hon gjort ett sista försök till motstånd: hon ville innesluta sig i ett kloster eller åtminstone gå som tiggare från dörr till dörr, efter att ha avstått från all egendom. Magister Konrad tillät inte detta, och långfredagen år 1229 firades i Eisennachs fransiskanerkyrka den sällsamma ceremoni, då Elisabet högtidligen avsvor sig all egen vilja och lade hela sin själ och sitt förnuft utan inskränkningar i magister Konrads hårda händer — till Guds ära.

Han skulle göra ett helgon av henne, och gjorde det också. Liksom nu för tiden en berömd sånglärare utbildar mästर्सångerskor, utbildade han Elisabet enligt hennes naturliga

begåvning. Men utbildningen gick allt åtskil-
ligt emot naturen! Hon avsåde sig först barnen,
förklarande att de för henne vöro ingenting
annat än andra människors barn — vi måste
minnas, att hon var själssjuk och att magistern
»ville» på hennes vägnar — och följden blev,
att åtminstone kärleksbarnet, den först födde
sonen, blev förstörd.

Magistern ödelade skoningslöst allt som
ännu kunde finnas kvar av hennes mänskliga
natur. Med käpprapp och gisselslag bestraffade
han henne, så fort hon handlade honom emot
i någon småsak. Hennes rygg blottades naken,
en »tjänande broder» slog, och magister Konrad
stod bredvid, sjungande Miserere. Och hon var
tjugotvå år — så långt, långt borta från vär-
lden redan! Hennes gamla trotjänarinnor av-
lägsnades, i stället anställdes två gamla, utvalt
vedervärdiga käringar, med uppdrag att göra
henne livet surt för att sätta hennes tålmod
på prov. Hon böjdes djupt i smutsen, lilla
vackra Elisabet. Och än mer: hon förbannade
hela sitt föregående liv, hon förnekade sin kär-
lek till mannen, aldrig hade hon älskat honom,
mot sin vilja hade hon tvingats att gifta sig

med honom, men själv hade hon velat leva sitt liv i försakelse och jungfrulig kyskhet! — Stackars Elisabet! Hennes liv är lyckligtvis vackrare och sannare än hennes ord i den stunden.

Han kunde tydligen sin konst, den gode magistern. Hon hade nu ingått i Fransiskanerordens år 1212 instiftade kvinnliga avdelning — denna orden, som åtminstone ännu höll så strängt på apostolisk fattigdom och apostoliskt predikande, och vars medlemmar fingo leva endast på egna händers verk och på allmosor — och hon var hastigt mogen och färdig att utöva — sin »konst» är man frestad att säga. Det var fortfarande barmhärtighetsverk, nu inte längre det vackra slöseri, som när solbarnet lät sina gåvor rägnas ner över de fattiga, hungerande, frysande och sjuka, den tiden var förgången, då var hon ju endast en naturligt flödande källa av kärlek. Nu var hon så att säga en officiell institution, hon bespisade fattiga, hon stiftade hospital för de sjuka — utan att riktigt veta vad hon gjorde, tydligen lydande som ett själlöst djur en annans vilja. Det var han, magister Konrad, som gjorde »barmhertig-

hetsverken», alltså, det var han, som var hjälpsam med hennes pengar. Elisabets nuvarande verksamhet blev så fullkomligt korrekt, att den när som helst kunde annonseras i Posttidningen.

Magister Konrad var inte endast läraren, han var även impressarion. Han skötte reklamen. Och det återstod bara att konstatera den framgång hon vann. Ryktet om den välgörande kvinnan i Warburg spred sig över hela landet, och ryktet om hennes självuppgivelse, hennes undergivenhet i alla lidanden och förödmjukelser, som hon själv pålagt sig, väckte allt mer häpnad och beundran. I en tid så ond, så bister och vild, voro människornas hjärtan svarta som natten — eller röda som blod — eller skimrande vita som de renaste liljor. Något oerhört, något måttlöst måste det vara — och på den vägen drevs Elisabet fram till sitt oerhörda mål, hennes ande skars och stympades och drevs att växa allt mer svindlande högt och bära allt mer vidunderliga, onaturliga blommor — tills den späda stängeln böjdes och knäcktes under bödlarnes »vårdande» händer, krafterna sveko henne äntligen, sedan hon dri-

vit det långt över mänsklig förmåga. Och så dog hon, 24 år gammal, den 19 november år 1231.

Redan i livet hade den stackars kvinnan betraktats som helig. Det var alltså inte svårt för magister Konrad att hos påven utverka hennes kanonisering. Han kunde stödja sina anspråk på den slutliga segerns krona med historien om den vanvettigaste och onaturligaste misshandel till kropp och själ, och frivilligt hade hon burit allt. Redan när hon sista åren gick i Marburg som ett spöke efter sig själv, hade legender uppstått om hennes underbara makt att hjälpa i all nöd, kroppens eller andens vanda. Och vid hennes grav skedde naturligtvis de mest skakande underverk. Kort tid efter hennes död förklarade alltså påven att hon var ett helgon. Det lilla konungabarnet, som fyra år gammalt förts från mor och far och hem i Pressberg, det unga hustru-barnet, som älskat och fröjdat sig åt livet och velat se alla människor glada och lyckliga som hon och hennes älskade — nu hade hon nått det mål magister Konrad hetsat henne fram emot, hon hade blivit den heliga Elisabet.

Den skrivelse, som av magister Konrad von Marburg sändes till påven Gregorius IX angående Elisabets kanonisering, innehåller den första beskrivningen av hennes liv; den är nykter och torftig, nämner ingenting om underverk, som hon skulle ha gjort i livet, men väl om sådana efter hennes död. Den viktigaste och rikaste historiska källan är *Libellus de dictus IX ancillarum S. Elisabethæ*, de fyra tjänarinnornas berättelser, tagna på ed och sammanförda till ett märkeligt mänskligt dokument år 1234, då Elisabet högtidligen kanoniserades. Ett tredje historiskt dokument bildar *Vita Ludovici*, beskrivningen över lantgreven Ludwigs av Thüringen liv. Den är författad av broder Bertold, munk i klostret Reinhardbrunn och lantgrevens slotts- och resekaplan. Den innehåller speciellt en skildring av förhållandet mellan Elisabet och hennes man. Efter dessa ha under tidernas lopp följt en rad av författare, som bättrat på sakerna undan för undan, lagt till nya och åter nya legender, tills sanningen om den stackars kvinnan blivit alldeles begravd under välmenta, gudeliga fantasier. Slutligen kom en man, K. W. Justi, som

ägnade 38 år av sitt liv, åren 1797—1835, för att ta reda på hur allt det där kunde hänga ihop. En tysk man alltså, protestant och svåra förnuftig. Han nödgas, nästan motvilligt, ägna henne sin beundran, även om han uttalar det förnumstiga önskemålet, att hon fått leva i en »bättre och ljusare tid.» Det kan man ju ge honom rätt i, det gäller så många människor, det gäller oss alla, även vi som få leva i nådens år 1914. — Montalembert har skrivit en av mystik och rökelseskymning genomträngd uppbyggelsebok om henne, *Vie de Sainte Élisabeth*, vars 22:dra upplaga utkom år 1903! Slutligen har den tyske historikern Frans Wegele skrivit en utomordentligt intressant studie i *Historische Zeitschrift* 1861, Bd I, sid. 351: *Die hl. Elisabeth von Thüringen*. Det är ur denna studie ovan berörda biografiska fakta äro hämtade.

Och nu, Elisabet, skulle jag väl också tala något om dina underverk, de sällsamma ting du utförde, som gjorde dig stor och odödlig. Men jag gitter inte tala mycket om sådant, varmed klumpiga fast välmenande händer smyckat ditt minne. Man kan läsa alltsammans i

den fastställda ritualen: hur du botade sjuka bara med ett ord, ett vidrörande; hur du gjorde blinda seende, lama gående, halta friska och hur du öppnade den döves öron — hur sorg, olycka och nöd vek bort från den, som såg dig eller vallfärdade till din grav eller rörde vid minnen, som samlats efter dig.

Allt detta är säkert mycket vackert, mycket stort och heligt — det visar också, hur minnet av din gestalt och levande ande stannat kvar bland människor, som inte fått ord nog vackra och gärningar nog höga och underbara att rätt vara dig värdiga. Den som mötte dig en gång, du solbarn, du vars kärlek till alla människor strömmade ut som guldljus från din gestalt och omvärvde allt och gjorde natt till strålande dag — hur skulle han sedan för andra, fattigare, i skuggorna ännu levande, kunde skildra dig, kunna ge en föreställning om den glädje, som fyllde honom vid din åsyn? Kom, alla vackra ord, allt ljuvt och gott och härligt och vidunderligt, kom och hjälp mig berätta — så kände var och en, som måste skiljas från dig och stiga ner igen till det vanliga, mörka livet. Och därför ha folken, de

enkla, i anden fattiga, slösat på dig sina vackraste legender, att ditt minne på jorden skulle bli skönare än andra människors minne.

Det spordes ju vad du sagt om din unge herre och man — honom hade du inte älskat, tvingad hade du gift dig med greve Ludwig.

Honom hade du inte älskat! tänkte folket. Och man undrade: hurudan var då den människa, den enda människa på jorden, som lilla mor Elisabet inte hade älskat? Elak, ful och grym måste i sanning den mannen ha varit! Du älskade mer än allt annat ditt fattiga folk — då måste din herre ha varit en fasans man för folket!

Sedan har man försökt tänka sig en sådan herre, det blev en bild av folkets ångest inför alla vilddjursgrymma härskare — liten, stickande elak, luden på kroppen som en varg, tjocka, grymt leende läppar, tunnskäggig, svart-hårig, grym i ögonen under buskiga bryn — så såg man honom ståklädd, yxbevärpad gå bland sina underhavande, pinande dem till vanvett och fasansfull död. Men då kom du, vita blomma, och tryckte till ditt varma hjärta alla lidande — för din renhet, din gudasända hög-

het måste till och med vilddjuret i lantgrevens hjärta vika.

Där växte sagorna om den heliga Elisabet och om de under, som ensamt hon bland alla heliga män och kvinnor ha gjort — de vackraste under, om vilka helgonböckerna ha att förtälja.

Greven var säkerligen satan själv, han log när kvinnor gräto och män vredo sig i döds-kamp. Han ville se sitt folk hungra, det gladde hans hjärta, han njöt när han såg deras nöd. Ingen fick hjälpa dem. Men du kom, Elisabet, och på armen bar du korgen full av bröd och vin. Då stod greven i din väg, hotande kramade han sin yxa och frågade vad du hade i din korg. Du visste ingenting att svara, du kunde bara säga: rosor, stränge herre, jag har plockat rosor i min korg. — Och han log sitt grymma leende: så låt mig se dina rosor, kära syster! — Du visste att du hade ljugit, darande visade du fram för honom din börda — och då hade undret skett, brödet var borta, vinet var borta, och korgen var full av blommande rosor!

Visst var du gudasänd, du kära, som fick en sådan hjälp!

Kristus själv var din vän. När du lagt den spetälske mannen i din herres säng och din elaka svärmoder drog gardinerna bort för att greven skulle se ditt förfärliga brott — då lyste ett stilla sken från den sjukes huvud på kudden, skenet blev allt starkare, och alla sågo att det var Frälsaren själv som låg där och såg på dig med sitt hemlighetsfulla leende.

Inga andra under, inga av dem du gjorde när du dignade under de bördor som din stränge magister lade på dig, inga av dina många lysande kärleksverk ha stannat så i folkens minne som dessa två från den tiden du gick som ett knappast vuxet litet hustru-barn på Wartburgs slott.

Från tid till tid, från århundrade till århundrade ha dessa två legender gått från mun till mun, från de gamla till de unga. Skönare bilder av kristlig kärlek och barmhärtighet ha aldrig uppenbarat sig för det ständigt utplundrade fattigfolket. Därför har man helgat så många altaren i världen åt dig, och från din bild, du heliga, har ett smekamt, tröstande ljus

fallit över den människoström, som böljat fram förbi din stilla, odödliga höghet genom sekel efter sekel. Om det så i längst förflydda tider endast var den uslaste, kringdrivande lekare, när han kom till din dammiga bild i nischen invid vägkanten, då offrade han åt dig det bästa han ägde; kanske var det bara något av sin egen enkla konst, kanske kunde han bara ta fram sin giga och låta dess skorrande toner ge lyftning åt någon enkel visa — för att göra dig glad, lilla mor, för att göra dig blid och böjd att hjälpa i nöd. Och om det så var den stoltaste riddare, den rikaste, starkaste man — hur mången i världen har inte böjt knä för ditt altare i guldsmyckat kapell och offrat händerna fulla av skatter, när det var trötlöst svart för ögat och isande kallt i hjärtat inför någon sorg, som endast ett under av dig kunde hjälpa!

Och ditt minne lever ännu i så många människors hjärtan. Din bild står ännu i dammig nisch vid så många vägar i världen. Ditt altare är rest ännu i så många tysta kapell i undan-gömda vrår i så många städer, som bullra av våra dagars liv eller sova och drömma vid

glömda handelsvägar, vid stilla sorlande gamla floder.

När jag om kvällen kom ut från biblioteket, där jag frossat av goda ord och vackra bilder, som strålade fram likt stjärnor ur djupet av gångna seklers natt, då ljud i mitt öra den förtjusande romansen av Levertin, om blommas och vitblommas kärlek, om Florenz och Blanzeflor:

Det var två konungabarn som lekte
med spiror och äpplen av gull,
varandra som bi och blomma smekte
då våren av doft stod full,
och äppelblommornas snöfall blekte
all örtagårdens mull.

Elisabet, Elisabet — vitblomma, 'sol i fattigmans liv — vad jag älskar dig och ditt ljusa, ljuva minne!

Alla gatans gaslyktor och elektriska lågor glimmade i disig luft, där spårvagnarna klämtande gled fram, automobilerna susade förbi i mjuk flykt och människoströmmen sorlade med hetsigare iver mot kvällen.

En tidningspojke på Kungsgatan gallskrek:

— Kvällsupplagan! Den belgiska staden Löwen totalt förstörd av tyskarna!

Naturligtvis! Varför skulle inte Löwen förstöras? Och Brügge? Brüssel, Antwerpen, Paris, Louvre, Versailles — bibliotek, muséer, katedraler, alla minnen av lärda, skönhetsälskande eller fromma, självupppoffrande mödor och hjältebragder under människosläktets vandring upp ur mörkret. Det är ju krig! Och krig är inte något *five à clock tea* — man tycker sig höra ur djupet av människodjurens innersta en lättnadens suck uppstiga: äntligen! Det är krig! Vi få göra allt vad vi vilja, vi slippa längre bindas av denna besvärliga anständighet, vi få mörda, stympa, skända, bränna, ödelägga, ödelägga först och sist! Vilken njutning — för djuren i alla land! Äntligen är deras tid kommen igen, de tappra, präktiga, käckta människodjurens tid!

Jag har sett i tidningen att de små barnen i Tyskland lärt sig en ny sång:

När det snöar ryska huvud och regnar frans-
mäns blod,
låt oss ha kvar det vädret, du käre Gud, så god!

Du käre Gud, så god!
En obetalbar strof i barnamun!

Deras fäder och mödrar ha en annan sång:

Fransoserna, de skurkarna,
hacka vi sönder bit för bit,
och sedan stoppa vi av dem
en präktig leverkorv!

Det är tysk nationalitetskänsla. Den franska är inte en bit bättre, den kom fram särdeles lysande under exempelvis Dreyfuss-processen. Då skrev det goda franska folket i sina tidningar, att Dreyfus och alla hans vänner skulle kokas i olja, stickas ihjäl med glödande knappålar, flås levande och läggas i starkt solsken — det präktiga franska folket har en rik fantasi. Vad ryssarna gjort under senare år är ändå styvare, inte bara i ord, men framför allt i handling. Engelsmännens koncentrationsläger skämdes inte heller för sig, detta praktiska folk har äran av att ha uppfunnit dum-dum-kulorna och river sönder internationell rätt för att dela ut tyska och österrikiska

patent inom det brittiska landet åt vem som gitter använda sig därav.

Den gode, högförnuftige och lärde tysken Justi har verkligen rätt: medeltiden var ruskig, Elisabet hade förtjänat leva i en bättre och ljusare tid. Då skulle hon hälst aldrig ha blivit född till jorden, där hon dock behövdes så väl. Vi le, vi sena tiders barn, så förnämt åt det andliga barbari, som kunde driva en människa så långt in i exstasens vanvett, som Elisabet, den heliga, drevs för att komma närmare sin Gud. Sådant ha vi verkligen lagt bort nu för tiden. Vi hinna knappast tänka på annat än att samla krafter från det ena kriget till det andra. Styvare krig än medeltiden kunde visa! Vår utveckling har satt oss i stånd att ödelägga och mörda i en fordom oanad omfattning.

Posito att det fanns ett litet Elisabet-kapell i någon av Belgiens förstörda städer. Där står det nu med nakna, sönderskjutna murar, nedfallet tak, sotsvarta, krossade pelare. Kanske går där någon knekt och sparkar med foten bland spillrorna — han ser ett sönderskjutet träbeläte och flinar idiotiskt åt den i snart tu-

sen är dyrkade heliga Elisabet, barmhärtighetens, kärlekens krossade symbolum, de fattigas skyddshelgon. Knekten av landstormsbataljonen Reuss är god protestant och sparkar med stöveln undan bilden av Elisabet av Thüringen — de ha ingenting att säga varandra. Och naturligtvis måste man ödelägga helgedomen, rest åt folkets solbarn, eftersom det var några av folket därute på gatan, som vågade skjuta på inkräktarne. Det räcker inte längre att döda människor, man måste även döda deras drömmar, deras tro, deras minnen från alla gångna tider.

Kanske skulle människorna ändå kunna bli en smula hyggligare, snyggare åtminstone, om kristendomen infördes i den civiliserade världen? Inte för att kristendomen i och för sig är någon särdeles förädlad religion eller bjuder på den högsta möjliga moral — men kanske kunde den föra oss ett aldrig så litet fjät högre upp ur barbariet. Man lär ha försökt. Och det sägs till och med att man fortfarande försöker, men ännu har man inte kommit längre än att prästerskapet får tryggad avlöning, allt annat är ogjort. En och annan from

själ lär dock gå till folket med underliga andens gåvor, livlösa pappersblommor, som man väntar ska förvandlas till bröd och vin genom något under. Den metoden är onekligen bekvämare än den heliga Elisabets.

Folket vägrade att tro på den ädle riddersmannen greve Ludwig av Thüringen. Han var ju också ett lysande undantag, och folket visste mer än väl hur den världsliga makten vanligen är beskaffad. När kärlekens, barmhärtighetens genius går tillsammans med jordens höga herrar, då gäller det livet för det späda jungfrubarnet, då kan endast ett himmelens under rädda den väna undan mördarens yxhugg. Numera erbjuder dock statsmakten ingen nämnvärd fara för religionen och riskerar inte heller att hjärtevännen bjuder Fräl-saren som gäst till konungaborgen. På sin höjd kommer en smilande präst in i sängkammaren, där regenten och regentinnan, jordens och andens makter, vila efter dagens gemensamma möda. Och alltjämt råder den bittra nöden bland folket utanför borgens murar.

Då är det gott att veta, att folket dock inte längre är så värnlöst som fordom. Det

behöver inte ligga jämrande och vänta på den enskilda barmhärtigheten, det har äntligen slutit sig samman för att hjälpa sig själv, för att själv skaffa sig r ä t t och inte nåd, given endast tack vare ett himmelens underverk. På höjderna är allt sig likt som för tusen år sedan. På folkdjupen är det inte bättre, hjärtats råhet och grymhet är densamma. Och dock är det därifrån vi slutligen se den enda ljusningen, föga klar, föga ren visserligen, men dock en smula av bättre tiders ljus i jordens helvetesmörker.

TVÅ VÄRLDAR.

*Vivo autem, jam non ego;
vivit vero in me Christus.*

Galat. 2: 20.

Jag tänker på Böcklins kända tavla: Dödens ö. Ett mörkt öde hav under en himmel, tung av svarta skyar. Därute reser sig en ö med vita, klippiga stränder, beskuggade av höga, orörliga cypresser. En båt glider sakta dit över havet — dit ut till ön, där de döda samlas.

Och jag tänker på en annan ö, inte i konstens värld, men i verklighetens: ön Molokai i Sandwichsgruppen i Stilla havet. På 1840-talet hade befolkningen där blivit hemsökt av civilisationens gift, vita sjömän hade frikostigt skänkt dem syfilis, från Kina kom den fruktansvärda sjukdomen *s p e t ä l s k a n*, 1866 började regeringen i Hawai samla ihop dem, som

drabbats av denna obotliga levande förruttnelse, de fördes allesammans till ön Molokai, där en utspringande halvö, begränsad vid landfästet av oöverkomliga berg, noga bevakade, erbjöd dem en sista tillflyktsort före döden. Bakom dem låg livets värld, för alltid stängd. Runt omkring dem var öde hav. Framför dem väntade det enda vissa: döden. Och denna ohyggliga död!

Ett hospital uppfördes, kläder och livsmedel skaffades dit, men för övrigt ingenting, inte ens kistor till de döda. Och där samlades ett par tusen människor, alla dödsdömda. Ingen frisk ville dit att vårda dem. De minst sjuka fingo sköta de sämre. Ingen fick därifrån återvända. Makar skildes, barn och föräldrar skildes, älskande skildes, ett svärd gick fram bland befolkningen och drog en stålblank gräns mellan friska och dödsdömda. Molokai blev dödens ö, det mest bottenlösa eländets ö.

Vad gör då människan? Saken är klar: där blev ett fruktansvärt leverne. Ingen ordning, ingen lag, ingen religion, ingen vördnad för sedliga gränser, som dragits upp där borta i livets värld. Ett vältrande i alla lastens smut-

siga pölar — så levde de spetälska på Molokai sina sista levnadsdagar, innan de ruttnade ner fullständigt.

Liksom ett rytande ur de fördömdas hålor i underjorden steg skränet mot Söderhavets skyar från de bortjagades orgier under förbannelsen på Molokai. Ingen kunde hjälpa dem, ingen viile, ingen vågade sig dit, det vore att frivilligt avstå från livet för att döma sig själv till den hemskaste död.

Ingen ville det — intill år 1873.

Då kom — det var den 10 maj — en liten båt roende i land, en ung man steg ur på stranden och tog farväl av sina följesmän, som skyndsamt vände tillbaka till fartyget, lämnande honom ensam under vajande palmer på de dödas ö.

Vem var han? En präst, belgier till börden, Joseph de Veuster hette han och kallades pater Damien efter sitt inträde i Jesu och Marie hjärtans Orden, stiftad 1792 i Frankrike mitt under skräckväldet. Då han på detta sätt, lik den gode herden, som ger sitt liv för fåren, lämnade livets värld för att stiga ner till dödsriket på Molokai, var han 33 år gammal. Av

hans offergärning framgår, att han bekände sig, inte till den religionsform, som lägger huvudvikten vid läpparnes trosbekännelse, men till den lära som bygges upp på satsen: tro utan gärningar är döden. Han var romersk katolik, alltså.

Och vad uträttade han? Kanske betyder det inte så mycket, det han gjorde. Att rädda de dömda från den vissa döden kunde han ju inte. Han kunde inte ge dem hopp om återförening med allt det, som deras hjärtan trängde efter. Men han kunde ge dem lugn, han kunde lära dem att resignera under dödens herravälde.

Detta gjorde han. När han verkat en tid på Molokai, var den förtvivlans och vansinnets ande, som förut rått där, fördriven. Med sitt personliga offer fick han auktoritet inför de redan offrade, med sin personlighets styrka, eldad av den religiösa övertygelse som var hans, vann han det förtroende som behövdes för att förtvivlan skulle vika hos de åt döden övergivna. Den tro han visat dem i gärning skapade ordning, där blev lugn, där blev klar-synt vård åt de sjuka, där blev en människo-

kärlekens tröst åt dem som gled in i det eviga mörkret. Och där spred sig bland dessa skaror av besegrade i kampen om livet, en ny och oanad känsla, vissheten om seger i ett kommande liv; en illusion alltså, om man så vill, men en den mäst barmhärtiga och kärleksfulla av alla illusioner som kunna beredas de hopplösa.

I sexton år härdade han ut med detta outhärliga, till synes så meningslösa arbete. Han syntes oemottaglig för smittan, det viskades redan om ett Herrans under till hans förmån — så blev en dag saken klar, symptomen visade sig, känslan försvann ur hans kropp. I det längsta höll han sig uppe och hjälpte de andra, som kvidande trängdes omkring honom i sin nöd. Köttet föll av honom, han blev till slut förvandlad till ett enda stort, ruttnande sår, där han låg på sin enkla bädd och under långa nätter lät sina blickar irra vida bland himlarymdens gnistrande stjärnevärldar, medan de sista tankarne gingo hän till hemmet där uppe i Belgien. Stilla som en ljuslåga slocknade hans liv därnere, medan det ändlösa Söderhavets vågor sakta sorlade mot stranden av dödsön

Molokai, som hans offergärning förvandlat till ett resignationens och hoppets hemvist.

* *

Jag tänker på denna glänsande missionsbragd, säkert det ståtligaste, konkreta exempel i vår tid på makten av en ärlig religiös tro och en ärlig broderskärlek i kristen anda. — Jag tänker på detta, när jag ser, hur de sannt kristna männen nu vända sig till folken och säga: de favor, som i dessa dagar övergå världen komma därav, att ni inte äga den sanna broderskärleken.

Ja, visst har den kristna broderskärleken under sekelernas gång åstadkommit glänsande offergärningar, som stråla ur tidernas mörker bakom oss som de mest beundransvärda levande uppenbarelser av den anda, av vilken aposteln Paulus förleddes till sina ovan åsyftade överord i Galaterbrevet: Jag lever, men icke mera jag, utan Kristus lever i mig.

Men märk: denna Kristi anda har aldrig fått plats att verka annorstädes än i dödsskuggans dalar. Den atmosfär, där kristlig barmhärtighet blommat som rikast, har gärna varit

uppfylld av liklukt och kylig skymning som i ett sjukrum. Vad den givit åt människorna är en god gåva, så sannt det är ett gott att hugsvala de lidande och hjälpa dem till den inre frid, som gör de sista, flämtande andetagen lugna. En sådan gåva, smyckad av underverkets vita rosor, har givits åt människorna av många kristna män och kvinnor under tidernas lopp.

Men låt oss också slå fast: värdet av dessa kärleksgåvor ha inte legat däri, att de givit människorna kraft att leva friare, större, resligare och stoltare. Där de spelande, ungdomstarka krafterna i människolivet drabba samman, där ska vi inte söka den kristna andans gärningar, där råder nu som alltid oförfalskad hedendom. Men i ambulansen bakom stridslinjerna göras kärleksverken av de ärliga troshjältnarne. Varvid vi dock fått lära oss, att under religionens tecken stryka också massor av marodörer omkring i hela världen, plundrande var de bäst kunna, hälst bland just de svaga, som stupat i kampen för tillvaron.

* *
*

Men vi vilja söka oss bort från dödens ö. Över vida hav, där solens eldiga ljus ger strålande skönhet åt vågor, som skummande hävas av stormen — så som Vilhelm Ekelund uttryckt den levande ande, som möter oss i antikens värld — där går vägen fram från dödsskuggornas skymning till den andra världen, l i v e t s värld.

Även där livet härskar i stålblank spänning och kamp mellan makter, som vilja härska och förtrycka, och makter, som vilja befria och utveckla, även där möta vi kristendomen.

Den förkroppsligas i livets värld inte av något kärlekens brödraskap, men av »ecclesia militans», den stridande kyrkan, lika hungrig efter makt, guld och glans som någonsin ett världsligt hednavälde varit. Kyrkans furstar ha varit mördare, plundrare och slavjägare liksom alla andra furstar. Med lömskhetens och bakslughetens vapen ha de fört samma kamp som världens herrar fört med brutalitetens och råhetens vapen. Och målet har för alla varit detsamma: herraväldet över folken.

Vad knekten vinner med svärd, det vinner prästen med munnen.

Han förmanar de kärlekslösa människorna, som inte vilja låta sig plundras, han förebrår dem att inte vilja i verklig broderskärlek offra allt och mer än allt, deras syndfulla själviskhet ger han skulden för allt ont, som drabbar världen. Den stridande prästen använder samma ord som den offrande, men de ord av kärlek, som talas av båda, väga inte lika tungt. Ty dött och maktlöst blir ordet utan gärningar.

* *

*

Men när nu folken själva ej längre nöjas med att fösas som slaktboskap i de mäktigas strider om makten i livets värld? Och när de ej heller nöjas med de barmhärtighetsverk, som understundom göras av ärliga kristna, vilka frivilligt stigit ner i dödsskuggans dalar, till de hopplösa som där dväljas? När folken själva vilja leva eget, myndigt liv, njuta egen lycka i frihetens fulla solljus, utan herrar, utan fö sare, utan hetsare, när man vill förhindra eländet hellre än trösta de elända, när folk

vill möta folk, grova arbetarnävar förenas i broderligt fasta handslag till en vänfast kedja över hela jorden — vad säga då de sannt kristna männen?

Ingenting annat än det gamla vanliga, som i detta sammanhang kan översättas: var bara riktigt snälla, kära folk, så faller er sedan allt annat till — vi ha så stora sympatier för era strävanden, så det kan ni inte tro, men ni ska inte vara så råa, ni ska vara ödmjuka och kärleksfulla.

Det var precis med de metoderna, kärlek och ödmjukhet, socialismen började. Det var utopisternas lära. I broderskärlek förenades de inbördes, ofta på kristlig grund. De väddjade till förtryckare och herrefolk: se ni inte, hur gudlöst illa folken behandlas, för Kristi barmhärtighets skull måste här hjälpas!

Och herrarne svarade med granna ord, som de lärt av prästerna — varefter de gingo avsides och skrattade åt alla enfaldiga svärmare och deras dimmiga utopier.

Därmed är saken klar: makt skall till.

I stället för att vidare lyssna till hjälplösa drömmar, började folken vända sig lyssnande

till den väldige förkunnare, som över världen slungade ut lösenordet: proletärer i alla land, förenen eder!

Enighet ger makt, det lärde man sig, liksom man lärde sig förstå, att hela samhället måste byggas om, den ekonomiska grundvalen liksom den politiska och den ideologiska överbyggnaden, för att där skulle lämnas rum för folken att leva fria. Man enade sig, samlade sig i mäktiga organisationer, kringspännande alla land med Internationalens brodersband. Vilken kamp ha inte dessa årtionden kostat! En kamp, i vilken folken granneligen fått lära sig skilja på fiende och vän.

Mångfaldiga gånger nersparkade från vunnna positioner, nertrampade under triumferande fienders järnhälar, belagda med undantagslagarnes bojor var så kunnat ske, ha dock folken sakta kämpat sig framåt till allt större och större makt. Nu i dessa dagar hotar allt att åter störta samman, och mången vänder sig med bitter trötthet bort från denna de tusende flitiga myrornas möda. Då klinga de sockersöta, förledande orden i deras öron: vad hjälper er all kamp om makten? det är på sinnets för-

ändring det kommer an! Det är hjärtats kärleksfullhet och broderskänsla, som skall befria er, fattiga människor!

I dessa dagar av ovisshet och förlamande maktlöshet bland folken under de oerhörda krafternas spel är ingen stämma farligare att lyssna till, än den, som sprider misstro mot den målmedvetna socialismen och lockar till återfall i den kvasikristliga utopismens dimmor.

Efter nära två tusen års det mest energiska arbete med alla medel har kristendomen inte kunnat förhindra det vansinne, som i nådens år 1914 sker över hela världen. Den har tydligen ingenting i livets värld att göra. Längre än till den barmhärtige samaritens gärning bland dem, som i kampen för tillvaron blivit krossade — längre kom inte kristendomen. Och knappast ens därhän.

Skall kärlek och inbördes hjälpsamhet någonsin komma längre än att vara en sista tröst för de döende, ett svalkande plåster på de slagnas sår, skall broderskap kunna föras från dödens värld in i livets värld — då kräves det, att folken först åt sig erövra denna livets värld.

Ingen önskar revolutionen för dess egen skull. Men finns för folken ingen annan väg, och kan den vägen föra oss till målet — då återstår oss ingenting annat att välja på. Då måste vi fram genom revolutionen — för mänsklighetens skull, för livets egen skull!

SYMPOSITION.

Kapellmästaren verkade fruktansvärt armstark, där han gestikulerade i kapp med sina musikanter tappra böl och skrammel. Frackklädda gentlemän med instrument äro en trevlig syn i fullt elektriskt ljus på en trevlig krog, lagom liten och ombonad. Hälst när man har fått njuta ensamheten vid mat och dryck — den rena ensamheten, fjärran från krigstelegram, politiska ledare, kannstöperier och blodskygga jeremiader.

Livet började gestalta sig ljusare — mörka, skymmande töcken veko sakta undan. Jag kände hur något i mitt inre log, ty en svag doft av rosor kom emot mig från blomglaset på bordet. Rosor var det nu inte, men så kändes det, och jag sträckte ut handen efter det vackra vinet på bordet framför mig för att skåla med mig själv och lyckönska mig till välbehållen solitude.

Fy fan. Alldeles invid mitt öra lät en röst, som påminde om ingenting annat än svettigt kött. En kvinnoröst. Jag väjde — och såg ett sällskap fina, feta bourgeois vid bordet bredvid. Kvinnor mest.

— Och kan man tänka sig, lät den svettiga damen, så enfaldigt av belgierna att göra motstånd! Det kunde dom väl tänka sig, att tyskarne skulle vinna.

— De skulle ha sett sig för i tid, nu få de svida, kom ett däst eko från en storsvensk herre, röd och grann i hyn.

— Javisst! svarade ivrigt alla damerna på en gång, den store herrn var tydligen en vördnadsvärd man.

— Aldrig kan jag glömma hur hänförande det var att läsa om tyskarnes segerståg genom Belgien. Och så manliga de ha varit! Stränga, kallblodiga, säkra på sig själva. Belgierna borde skämmas.

— Nå, men det är kanske för mycket sagt, hördes en tvöksam herre — en ung man, gömd bland pösande kvinnor, som doftade starkt av kött och luktvatten.

— Åh! De skulle skämmas ögonen ur sig att ligga så där bakom buskarne och i fönstren och skjuta på tyskarne — och sedan beklaga sig, när tyskarne straffa, man kan vara säker på, att tyskarne varit så milda som möjligt, men straff måste ju vara för sådana nidingsdåd, som belgierna begå var dag. Franktirörkriget måste förbjudas, ingen makt i världen skulle ju kunna föra ett verkligt krig, om sådana förfärliga grymheter vore tillåtna. Och så fegt det är sedan! Att ligga i bakhåll —

— Även linjetrupper läggas ju i bakhåll, skickas fram i flanken eller i ryggen på fienden, försökte den unge, blyge mannen att invända. Damen blev eld och lågor:

— Det är ju en annan sak! Förstår inte amanuensen det? Linjetrupper! Dom har ju uniform! Och då är det tillåtet —

Doften av rosor var borta, endast den beklämmande atmosfären av tjock, dum bourgeoisie böljade fram omkring mig. Glaset glittrade ett vemodsfyllt farväl — jag såg mig om efter vaktmästaren, men ingen fanns inom räckhåll, jag måste höra mer. Den feta borgardamen var i tagena och föreläste till smörgås-

bordet, nu hoppade hon från de tyska segerhjältarne i Belgien direkt ner i vår egen svenska försvarsfråga:

— Är det inte det jag alltid har sagt, att vi måste ha ett starkt försvar! Gud, vad jag hatar liberalerna — och socialisterna — det är förresten precis detsamma.

Den store, däste herrn hade svält sin sup och släppte ner en sardin och sade betydelsefullt:

— Liberalerna äro ur spelet.

— Men socialisterna! Pass på, säger jag, dom vill ju inte ha något försvar alls!

Från fyra vippande kvinnohuvuden kom ett indignerat fnysande. Damen fortsatte:

— Dom vill att ryssen ska ta oss, det är alldeles tydligt. Dom vill ha krig, man förstår nog hur det där hänger ihop, fast tidningarne inte vågar säga rent ut, men nog förstår man var deras pengar till sträjker och valagitation och allt sådant kommer ifrån. Det kan ingen få ur mitt huvud, att det är ryssen som betalar, fast det inte kan bevisas juridiskt, och då vågar inte tidningarne

skriva om det för tryckfrihetslagen, men den skulle avskaffas —

Den unge, blyge herrn, som satt gömd bland damerna, gjorde ett misslyckat försök att få talet in på andra vägar. Han var en smula tafatt, han kunde inte hitta på något annat att säga än: skål! Damerna hörde honom inte, och sällskapet store man svarade bara med ett tyst förakt. Och damen gnodde vidare som en ångmaskin.

— Ska vi kanske låta tryckfrihetslagen tvinga oss att tiga, medan liberaler och socialister förråda oss till Ryssland och lägga landet öppet för ett anfall när som helst? Inte hjälper det att bara vara neutral! Vi måste naturligtvis försvara vår neutralitet också! Att dom inte förstår det — men man kan inte begära något förstånd av sånt folk, de äro ju bara okunniga uppkomlingar, de förstå inte att uppskatta vilken lycka det är att ha ett försvar, så att man verkligen också kan skydda sin neutralitet.

Tänk ändå, att den lille blyge herrn teg! Jag riktigt beundrade hans självbehärskning. Han påminde inte med ett ord om det hon

nyss sagt om belgiernas enfald att försvara sig mot en starkare makt. Stackars karl!

Nu måste ju damen äta en bit också. Under tiden fortsatte en annan kvinna, gäll och frän i rösten:

— Jag tycker synd om den som angriper oss! Svenskarne k a n slåss! Det blir inte roligt för fienden att komma. Bakom varenda b u s k e utmed vägarne, i vartenda f ö n s t e r utmed städernas gator kommer det att ligga en skytt.

— Just vad jag alltid sagt! inföll ivrigt den feta damen.

Fortfarande teg den unge mannen. Bravo! tänkte jag. Han steg undan för undan i min aktning. Ty man byter inte ord med damer, naturligtvis. Man tiger och skäms. Alldeles som denne lille blyge gentleman, som tydligen inte alls hade hjärta att säga ett ord om franktirörkrigets nidingsdåd.

— Då ska vi lära dom stackars fega liberallerna och socialisterna vad k r i g vill säga! fortsatte den första föreläserskan, glödande röd av helig harm. Man ser hur rädda dom är nu att det ska s m ä l l a. Men dom må streta emot hur di vill och skrika aldrig så mycket om

neutralitet — en vacker dag har vi fienden över oss — det har jag hört från säkra ställen, och då är det synd om socialisterna. Fast det är deras eget fel, ingenting annat än deras eget fel. Och det förstår dom nu, därför är dom så rädda och gömmer sig och skriker på neutralitet. Tänk så sluga di har varit ändå! Man ska bara inte tro att det är dumhet av dom. Nej, dom visste allt för väl vad di gjorde, när dom höll sig väl med ryssen, då blev det pengar till både det ena och det andra. Men nu har svenska folket vaknat, och kungen —

— Kungen har väl alltid varit vaken? försökte den stackars amanuensen att skämta. Han blev genast dräpt av den store mannen:

— Vi ska inte bry oss om att försöka säga dåliga kvickheter om Konungen.

— Och om jag hade den där David Bergström och Jakob Larsson och alla dom där herrarne här! gnodde den goda kvinnan på i sitt anletes svett. Kan man tänka sig, att dom där herrarne ville inte skaffa utrustning åt landstormen, dom ville inte helt enkelt! Riksdagen hade beslutat riktigt myc-

ket pengar, för att landstormen skulle ha det bra, men den liberala regeringen ville inte använda pengarne! Nu efteråt har man hittat alla pengarne oanvända, dom låg i kassaskåpet där oppe i departementet.

— Nej, men i all världens namn, försökte den häpne unge mannen.

— Joho, blev han avsnäst, just så står det till, så att det är inte värt att ni försvaras ådana människor, jag har hört det från alldeles säkert håll, och i dag, då! I riksdagen! När försvarsfrågan behandlades! Då ville excellensen Lindman och krigsministern och alla verkliga fosterlandsvänner, att man skulle anslå fem miljoner till den stackars landstormen, som nu ligger ute, för att de skulle få riktigt bra utstyrsel och allting — men socialisterna ville inte! Kan sådant verkligen tillåtas? Dom röstade nej åt de fem miljonerna, så att nu få våra stiliga landstormsmän ingenting, medan de ligga ute på tjänstgöring. Är det inte så att man kan —

— Ja men i tidningen står det —

— Jag har inte läst tidningen, men jag har hört det av en som var med i dag.

— Det måste vara ett misstag, det var faktiskt precis tvärtom. Socialisterna föreslog pengarna, men högeren röstade emot — och det var högerregeringen med Lindman i spetsen, som på sin tid vägrade att använda de medel riksdagen anslagit till landstormen.

— Hur vågar amanuensen påstå något sådant?

— Det är så —

Fyra par runda häpna kvinnoögon vädjade till den store mannen, som satt och sög betänksamt på en kräfta.

— Jo, naturligtvis, svarade han, naturligtvis röstade högeren i dag emot ett sådant anslag. Socialisterna ville, att pengarna skulle tas av värnskatten, som de förmögna ensamma ska betala. Ett sådant förslag måste helt enkelt avslås.

— Ja, naturligtvis! ekade fyra trogna, goda borgarkvinnor.

— Och förresten, fortsatte den ivriga fosterlandsdamen och böjde sig fram mot amanuensen, skarpt fixerande honom, säg mig en sak:

var har amanuensen sitt försvarsmärke?

Så svarar en kvinna, en verklig kvinna. Och hugget tog! Allas ögon sökte den unge mannens rockuppslag — det var tomt! Han var dömd! På ett ögonblick blev det så kallt omkring honom, att till och med jag frös, där jag satt på behörigt avstånd.

Stackars unge man, tänkte jag, om han nu på något vis är beroende av den där familjen — om det är hans förman — om hans sociala ställning fordrar ett sådant umgänge — om det gäller hans ekonomi, hans bana i livet —

Men just då kom min vaktmästare, så att jag fick göra upp och gå.

Och åter var livet trist och grått och mörkt i skymmande töcken. Men jag var åtminstone alltjämt ensam, gud vare lov, jag hade det dock bättre än den stackars amanuensen, vem han nu kunde vara. Han kanske var tvungen att stanna hela sitt liv i bourgeoisiens andliga atmosfär av virrig tidningsvisdom, i dag en fras, i

morgon en annan stick i stäv, alltsammans lagrat på hög till högtidliga tillfällen.

Det behövs att dörrar och fönster öppnas på vid gavel, att här må ske en vädring i samhället!

BLODET ROPAR.

Vi ha levat isolerade från Europa en liten tid — men i dag ha de första utländska tidningarne kommit, sedan kriget började ringa med dödens tunga klockor över världen.

I posten lågo även några nummer av »Le Peuple», våra belgiska partivänners tidning.

Dessa små tunna, smutsiga tidningslappar — med vilken vördnad tog jag dem inte! Bud från det lilla tappra folket, de skälvde ännu, tyckte jag, av den jagande hets, med vilken pennorna skrivit, den upprörda iver, med vilken sätтары slungat ner typerna och det tunga, dova allvar, med vilken pressen manglat fram dem, lapp efter lapp, att slungas ut till folket, som med bleka ansikten och sammanpressade läppar väntade i morgongryningens mörker på gatorna för att få veta nyaste nytt från gränsen, från fränder och vänner vid Liège, där

de gåvo sig åt döden i det lilla svaga hoppet att dock kunna rädda något mer, något större än det egna livet.

Vad, kamrater? Vad ville ni rädda?

Vad väntade ni att få veta av dessa fattiga, smutsiga tidningsblad, ni bröder där borta i främlingslandet, när ni sletto dem ur försäljarnes händer, ryckte upp dem och läto ögonen fara över spalterna för att se om —

Om vad? Om bror var död i blodet? Om far levde än? Om vännen, den älskade, gjort ännu det starka verk han talade om i den tysta stunden hjärta mot hjärta — innan han reste dit bort?

Eller väntade ni annat? Väntade ni att se, om det dock trots allt var sannt, att er egen fana ännu vajade över svartbrända, sönderskjutna fästningsverk? Om det dock trots allt var sannt, att den store, väldige fienden fått stanna med blodig panna framför några modiga män med kalla ögon och goda gevär?

Nå, om så vore — vad sen, kamrater? Vad kunde det röra er? Varför kasta ni med slösarens stolta gest era liv i denna säkra, blodiga död?

Vad rör er landets öde, bröder proletärer?
Vad ha ni här att älska?

Se er om? Det liknar på håret något fordom endast anat helvete, vi se det, vi känna det, vi förstå, att Dante aldrig varit i djupaste inferno, när han inte har sett detta.

Skorsten vid skorsten reser sig utmed gator, vägar och järnvägslinjer. Fabrik reser sig vid fabrik som oändliga, hårt sammanbundna rader av fästningsmurar — fattigdomens murar, kamrater, eländets murar, den bittra, bottenlöst tomma nödens murar. Över alltsammans sot, sot, svart sot i massor, ingen himmel att se, inga lysande stjärnor mellan lätta silverskyar, ty stenkolsröken bolmar ut över fabrikernas fästningar och fångelser, rökmolnen vältra över jorden och gömma de små hatfulla bittra människorna under smuts och sot. —

Och därinne, där bodde våra belgiska bröder, de som nu ligga sönderslitna och stympade på slagfältet utanför Liège. Där inne, där bo så många av våra belgiska bröder, som ännu leva, där arbeta så många av dem, som ännu orka gå i dagens möda framför brinnande ång-

pannor och bultande maskiner under sotsvarta, bolmande skorstenar.

Är detta ett land för proletärer att älska, att dö för? Min gud, nej kamrater! Detta är svartare, smutsigare, grymmare än helvetet — ty här smyga, tassande lömskt i alla vrår, små bleka, falska präster och jesuiter, de binda själarne, de mörda andarne, de suga must och märg ur varje rak och levande människovilja — se, detta är det djupaste helvetet, fyllt av svart, blodsugande ohyra av varje slag, präster, blekfeta borgare, kallögda, grymma pänningmän, som pressa ur människors verk sin egen välbehagliga profit.

Bröder proletärer, ni älska inte detta land, ni hata det, ni förbanna det var dag, var natt — och nu!

Nu dö ni med jublande glädje för detta land.

Varför?

Vem kan svara? Med tystnad svara ni — med en tystnad som blir allt kallare, och som hårdnar till isigt förakt: män fråga inte varför de dö för sitt land. —

Nej. Män fråga inte, män tiga och slå så

länge de orka, när fienden kommer, ty det är blodet i hjärtat som ropar: där kommer en man med vapen, döda honom — eller han dödar dig och tar vad som är ditt!

Vad som är ditt — har du något?

Ja, i smutsiga gråa kasärner av sten, av hårdnat sot, kanske stinkande av fattigdom och nöd och lidande — där hade du, broder, dock något som var ditt: ett hem, ett eländets hem, men dock ett hem — ditt hem! Där hade du samlat allt vad du kunnat med seniga armar pressa ut av det magra liv, som bjöds dig; det bästa fanns där, det borde varit oändligt större och skönare, men sådant det nu var, det var dock vad du erövrat åt dig i kampen för tillvaron.

Och där drömde du om framtida härlighet, som skulle vinnas åt dina barn eller barnbarnsbarn i kampen mot samhällets förtryckare och plundrare — din dagliga möda blev störd, dina drömmar stördes, dina natters ro blev förstörd — ty vid gränsen började plötsligt falla skott, främmande män gingo fram med vapen och dödade — dödade de dina!

Då ropade blodet i ditt hjärta, mannens

blod, vilddjursblodet kanske: förbannelse över de främmande männen med vapnen —!

Ja, förbannelse över dem, som sände dem ut att döda! Förbannelse över dem, som suttit i Europas kabinett och spunnit trådarne samman till ett dödsnät över världen! Förbannelse över dem, som betyga sin kärlek var en till sitt eget stora land genom att sända ut sitt folk att döda och dö!

Men ärat, över alla dödens gränser ärat vare ditt namn, du belgiske broder proletär, som aldrig velat detta onda, som aldrig spelat med i de stores vilda hasard om land och egenom och liv, men som går man ur huse att försvara ditt land — så snålt mot dig! — att försvara ditt hem — så uselt och ringa det blivit, sedan de rike tagit det bästa av din kraft! — att försvara för dig och de dina den frihet ni ännu ägde, det oberoende, som gav er hopp att en gång kunna vinna åt senfödda släkten ett bättre land, ett bättre liv!

Ärat, över alla dödens gränser ärat vare ditt namn, kamrat, du som nu av de mäktiga rovmännens vilja drivits ut i krig som du inte velat!

Och vem ville? Kamraterna i Tyskland? Nej! Kamraterna i England, i Frankrike, i Österrike, i Ryssland —? Nej, nej! Rovmännen ville det, de tvingade alla fattiga bundna trälar — förbannelse över dem, rovmännen med djurisk vilja!

Blodet ropar över hela världen — och där det nu samlas i rykande pölar skall det ropa allt högre och högre tills äntligen skall höras svaret som ett mullrande dån ur fjärran, ur nattens djup, ur krutrökens svarta skyar — ett mullrande dån, som skall rulla tyngre än åskans dunder, mer skakande och förödande än jordskalvens rungande brak — ty det skall komma ur folkmassornas djup, när de resa sig med flammande röda fanor till strid, inte mot varandra, men mot den verkliga fienden på höjderna i alla land.

Det kommer redan, jorden skälver redan, kanonernas dunder på världens alla slagfält blir som ett eko endast — ty den väldiga makt, som reser sig där folken samlats i vapen, den makten är vår gamle vän och befriare: revolutionen!

NEMESIS DIVINA.

Det känns obehagligt att nödgas rikta sin uppmärksamhet mot pressorganet Svenska Morgonbladet. Inte bara därför att det är den religiösa enfaldens organ, men även därför, att det är organet för mycken ärlig kristen tro bland många små i landet, vilka man helst ville låta obemärkta tillfredsställa sina behov av offentlighet vid religionens utövande. Men när organet ifråga tillåter sig något så vedervärdigt som den på ledarplats den 14 okt. funna artikeln *Nemesis divina*, då måste några allvarliga ord sägas i all enkelhet.

Den anonyme artikelförfattaren utgår ifrån mottot: »Guds kvarnar mala långsamt men säkert.» Han vill sedan visa, att det är människans ondska och synd, som är upphovet till tidens fruktansvärda hemsökelse, liksom till alla andra lidanden. »Men blind skall den vara, som ej i det flammande skådespel, vi nu be-

vittna, ser ett utslag av Guds straffande rättfärdighet, av Guds vedergällande dom över folken för deras missgärningars skull».

Och författaren övergår till att tala om dessa »folkens missgärningar».

Belgiens hemsökelse är nemesis divina, en gudomlig hämnd — märk denna i sammanhanget vidriga term! — för de belgiska synderna i Kongostaten. Alltså: för högtsalig kung Leopolds, hans klerikala regerings och de belgiska kapitalisternas förbrytelser bland negrerna straffar — nej hämnas! — gud, de små kristna slavsjälarnes gud, på det belgiska folket. Och vi skulle ha att värdsammast applådera det himmelska skådespelet, vi skulle ha att åskåda det såsom vittnesbördet om en »straffande rättfärdighet».

Frankrike hemsökes av denne samme gud på grund av — tvåbarnssystemet! De små kristna slavsjälarnas intelligensfrie gudom argumenterar inte i socialpolitiska spörsmål, han tar hämnd för eventuella misstag genom att anordna folkslaktningar! Och vi skulle ha att värdsammast buga oss inför denna »guds vedergällande dom». Man väntar sig härnäst

av dessa guds själlösa kreatur en officiell förklaring, att gud beslutat mörda några hundra tusen man, stympta fyra gånger så många och sätta eld på oräkneliga hem, kyrkor och kapell, emedan damerna i Paris lära använda genombrutna silkesstrumpor i stället för de solitt heliga av ylle.

Ryska folket har retat gud med sin dryckenskap, men än mer med det av greve Witte införda brännvinsmonopolet. Därför mördar gud ryssar. Och vi skulle ha att tacksammast sucka: *nemesis divina!* Vi annotera endast att även den mest fanatiska svenska nykterismen använder snyggare och mer intellektuella argument i förbudsagitationen. Imbecilernas gud kan inte övertyga, han kan endast mörda.

Han är ingen nationalgud, vars makt skall skänka det eller det folket seger, menar apologeten i Svenska Morgonbladet. Han är fastmer »all världens Gud, vars rättfärdiga domar drabba alla folk och som dömer efter den eviga lagen: synd är ett folks fördärv, men rättfärdighet upphöjer ett folk».

Men varför lider det tyska folket? Därom upplyser inte den lille gudens sändebud. Kan

det inte möjligen vara D:r Peters gemena grymheter i tyska Afrika för åtskilliga år sedan, som drivit gud att hämnas genom att mörda tyska män och kvinnor och bränna deras hem i Ostpreussen? — Och varför lider det engelska folket? Förekunnaren tiger även på den punkten. Är det inte god missionspolitik att påpeka eventuella synder hos söndagsskolena-tionen?

Eller kanske kriget för folken i dessa båda stater är en njutning, en gudomlig vällust? Eller ha de båda den »rättfärdighet», som upphöjer ett folk? Har alltså apologeten en hemlig förhandskunskap, att Tyskland och England skola segra, vilket han på detta sätt markerar med sin tystnad rörande dem i all den övriga fördömsen? Segra båda — men de äro ju i krig mot varandra! Si de rättfärdiga! Den stora, förfärliga frågan är ju: vem skall segra, Tyskland eller England? Förekunnaren borde alltså säga oss, vilket av dessa båda folk som låtit »synden» föra sig till fördärv, och vilket som låtit »rättfärdigheten» leda sig till upphöjelse. Men just inför denna avgörande fråga tiger han, och hans världsförklaring säger

oss intet. Hur oändligt karaktäristiskt! Apologeten föredrar, att från tinnarne av Kärlekslärans hemliga visdom spruta smutsig vredes gift över de arma folk, som redan synas gå mot nederlaget.

Uppriktigt sagt, vore det inte på tid, att någon behjärtad människa inom det kristliga lägret kraftigt lade sin hand över de låga, feberheta pannor, där alla vedervärdigheter kläckas ut, som just nu predikas såsom äkta kristen åskådning med anledning av världskriget? Visserligen förstår man, att imbeciler och andra andligt svaga rota i sina sundare medmänniskors liv för att hitta något, som de triumferande kunna uppvisa såsom den »synd», för vilken imbecilernas och de andligt svages gud har utkräft sin rykande, blodiga hämnd över de friske — men kan det verkligen vara skäl nog, att framhålla sådana synpunkter såsom ledande för kristlig tro i nådens år 1914? — Ett vämjeligt gyckelspel med höga symboler synes det mig vara.

Ärkebiskop Nathan Söderblom har naturligtvis ingen verklig auktoritet inför de små kristna slavsjälarna. Jag annoterar dock för dem det intresserar, att den svenska kyrkans främste andlige man nyligen i en liten broschyr, *De två gudarne*, gått i bräschen för åsikter, helt motsatta Svenska Morgonbladets och den andliga pöbelns. Han skriver där på tal om »nationalgudarne»:

»Icke längesedan förklarade tsar Nikolaus, att 'Rysslands gud är en mäktig gud'. Förmodligen skola vapnen avgöra, vilken gud är mäktigare. Det är en enkel religion. Motgång betecknar gudens misshag eller vanmakt, medgång visar gudens gunst eller makt. Jag skulle vilja förvisa gudsnamnet från alla officiella segerbulletiner, vem som än avfattar dem.»

Utan att nedskriva namnet, karaktäriserar där ärkebiskopen en sådan gudsdyrkan såsom fetischism. Och i själva verket är det ju ingenting, som i sak skiljer slavsjälarnas »religiositet» från negrernas vidskepliga tillbedjande av sten- och träbitar, till egen hjälp och fiendens skada.

»Men när Guds heliga namn blandas med

krigsnotiserna kännas det som en hädelse», förklara ärkebiskopen. »På sin höjd är det förenligt med vissa delar av Gamla testamentet. Men vi skulle ju leva i det Nya.»

Klarare kan man inte säga ifrån hur mörk och farlig den väg är, som de i enfald troende vilja ha oss att vandra.

Människors föreställningar om Gud äro så skiftande. De små slavsjälarna, som älska att kalla sig kristna, smickrande sig själva med detta stora, vackra namn, ha ett gudsbegrepp, som hör helvetet till. Det rör sig om en gud, som är sämre än en förbrytare, han är en dum förbrytare; en ofrivillig avspegling av trälens argsinta hundsjäl, omåttlig i allt, i rolösa begär, i lysten makthunger och i aldrig stillad blodtörst.

Se upp för detta, kamrater! Ty tiden är farlig, mörkret breder sig hastigt vida omkring, och där växer blixtnabbt allt vansinnigt ont just i dessa tider. I fredens kyliga lugn har sådant som det ovan granskade inte så mycket att betyda, men nu äro hjärnorna heta, andarna börja yra. Med örlog följer pestilential! Se upp, att ingen andlig farsot reser sig med svarta

vingar ur tidens kaos; se upp, att inte de små kristna slavsjälarne få komma allt för långt in i Upplysningens tempel, vars klara ljus de vilja släcka. Bort med dem från mänsklighetens ädlaste altaren, vilka hotas av nog många faror ändå. Ingen eftergift för de kristna imbecilernas grymhet! Inte med en stavelse få vi ge dem rätt i deras av perverst ond ändlig lusta dikterade världsförklaring. Bort med slavsjälarna — kristna eller icke kristna — om det så ska ske med piska!

DET RÖDA MORGONLJUSET.

Diplomaternas hemliga spel under årtionden avbröts plötsligt, korten lades med en briljant gest på bordet överallt, och allmänheten inbjöds att omedelbart döma. Och det befanns, att alla rikens statsmän »hade rätt»; så oskicklig hade ingen av dem varit, att han lät överraska sig med påtagligt och uppenbart falskspel.

Under tiden hade järnridån gått ner, och strax därefter smäll det. Genast kom en knall till svar från andra sidan, de spridda, smattande skotten växte till fulla salvor, som brakade samman och tätnade alltmer från alla håll, och nu genljuder hela Europa av de dundrande krevadernas dån. Vi stå där med diplomaternas gula, vita och gråa böcker i händerna och försöka bilda oss ett omdöme om saken. Det är hopplöst omöjligt. Ty vi få inte veta mer om det föregående spelet än vad

man anser lämpligt att meddela. Och det som är så oskyldigt, att spelarne kunna tala om det, till och med ge ut det i tryck — det har inte särdeles stort intresse. Det som vore värt att veta, det förtiges samvetsgrannt av alla de närmast ansvariga.

Kort sagt: ingen utanför den trånga kretsen av invigda vet någonting av vikt, lögnen har fritt spelrum, allt är lika möjligt och ungefär lika troligt. Hit till Sverige skickas endast godkända nyheter, tvättade, kammade och putsade officiella meddelanden, som endast väcka leda och äckel, emedan de alltför tydligt avse att hyggligt föra de godtrogna bort från den nakna sanningen.

Då vänder man sig till våra egna landsmän utomlands och frågar dem. De äro ju endast oberörda åskådare, kunna dock döma på självsyn. Vad ha de att säga? Jo, högljutt förklara de sig vara endast neutrala iakttagare, som säga fulla sanningen, i enlighet med vad de själva hört och sett. Och sanningen är, säger svensken i London, att England har den solklara rätten på sin sida. Svensken i Paris säger, att han som sett hur det gått till, kan

intyga Frankrikes oskuld. Svensken i Petrograd förstår fullkomligt, att Ryssland gripit till vapen mot den tyska faran. Svensken i Berlin är rätt och slätt en tysk, liksom svensken i Wien är österrikare till liv och själ. Alla deras olika vittnesmål äro ingalunda ägnade att för oss göra saken klarare, men väl än mer intrasslad på grund av de hetsigt ärliga tonfall, med vilka de tala om sina vänner i utlandet. Av deras skiftande utsagor kan man dock förstå miljöns dominerande inflytande — även avläsa trycket av den stormtyngda andliga atmosfär, som lagt sig över Europa.

På detta psykiskt atmosfäriska tryck ha vi även en annan mätare. Vi se, hur andens stormän uppföra sig i alla den gamla världens gamla kulturländer. Enligt mitt sätt att se höjde sig Romain Rolland resligast över dem alla i sitt brev till Gerhard Hauptmann och i andra öppna skrivelser. Men även han var bunden av blodets makt; det erkände han själv. Han visste, att han såg skeft. Dock gav han med mera ridderlig opartiskhet än någon annan åt motståndaren all rätt han kunde ge. Men se de andra! Vetenskapsmännen, konstnärerna,

litteratörerna — allesammans ropa de från sina hemlands höjder, och ropen äro ingenting annat än mer eller mindre praktfulla, mer eller mindre virriga omsägningar av de egna staternas officiella förklaringar. Att alla dessa sanningens och skönhetens apostlar i hela Europa på en gång skulle ha förlorat förståndet, eller åtminstone de delar av förnuftet, där kritiken och självkritiken äro lokaliserade, måste väl anses osannolikt. Det vidunderliga fenomenet kan inte förklaras på annat sätt, än att det starka andliga lufttrycket inom de olika länderna oemotståndligt bryter ner även de mäktigaste och klaraste andar.

Men inte endast konstens och vetenskapens international ligger krossad i grus och spillror. Även socialismens international har störtat samman, det tjänar ingenting till att förneka det. Det kan med så mycket större lugn erkännas, som vi drabbats av en sådan katastrof en gång förr. Och Internationalen framgick då endast mångdubbelt starkare på nytt. Alla byggnader, som upprests på grundvalen av folkens samhörighet, oberoende av nationella gränser, ha fallit som korthus; även den stolta, ärorika

borg, från vars tinnar de röda fanorna vajade. Men visar det, att socialismen var från grunden felaktigt uppbyggd?

När jag besinnar, att våra socialistiska teoretici ständigt profeterat om världskriget — Kautsky säger ju, att i det kommande världskriget har proletariatet minst att förlora — och framhållit, att vi kunna endast uppskjuta det med hjälp av en stark socialistisk politik, då kan jag inte finna, att nuvarande situation desavouerar dem eller att socialisterna misskännt den kapitalistiska världsordningen. Jag medger utan vidare, att den, som satt sin lit till Internationalens fredsvänliga resolutioner, nu har anledning att känna sig besviken, men resolutioner äro oftast att förlikna vid böljans skum och kunna i ingen mån identifieras med själva böljorna därunder.

Den krossade Internationalen kommer att resa sig på nytt, starkare än någonsin, och socialismen såsom livsåskådning torde just genom nu pågående kris tillföras ett betydande krafttillskott, detta emedan den av händelsernas naturliga gång har fått rätt. Märk väl: det är socialismen såsom sådan, som

fått rätt, icke enstaka, vackert fredsdeklamerande socialister.

Ty vad har socialismen förkunnat?

Individualismen, vars konsekvens är anarkism, är en livsfara för all samhällsordning och därmed för all statsbildning. Den utplånar all samhörighetskänsla, driver varje människa att sörja för sig själv och vara sig själv nog, liksom de troll mot vilka Peer Gynt hade att strida. Ju mer människorna hängivit sig åt individualismen — liksom i Frankrike — desto starkare och mer upprörande måste de revoltera i tider, då själva fakta obönhörligen kräva solidaritet.

Individualismen är upphovet, rent psykologiskt sett, till liberalismen, vars frukt är den fria konkurrensen. De livsstarke, vilka utgå såsom segrare ur kampen för tillvaron, sammansluta sig; på det ekonomiska området kallas detta för trustbildning. Konkurrensen upphäver sig själv, individerna uppgå i högre enheter. Så länge dessa dock alltjämt stå i det enskilda, omättligen intressets tjänst, ha de ingenting med allmännyttan att skaffa — annat än i vissa borgerliga national-

ekonomers teoremer — de äro nakna verktyg för rovmännens rofferipolitik, som med alla medel, listiga intriger och brutala våldsåtgärder, banar sig väg till makten, målet för alla kvasireligiösa knytnävs-svärmars och revolverfilosofers drömmar.

Detta är den materiella grundvalen för imperialismen, som är bourgeoisieens sista, krampaktiga försök att erbjuda folken någonting mer lockande än socialismen. Men imperialismen är våldspolitik, maktpolitik och erövringspolitik, den nationella själförhävdelsen såsom fortsättning av den individuella. Imperialismen måste gå fram med pansrad näve, där ha vi militarismen. Av detta följer allmän misstänksamhet och otrygghet, som driva makterna att söka förbund med närbesläktade eller samintresserade; där ha vi allianspolitiken. Stormakterna äro det politiskt-geografiska uttrycket för allt detta; när deras skilda, sins emellan fientliga intressen, komma i konflikt med varandra, måste följden bli världskrig.

Detta är den väg mänskligheten hittills följt. Vi se i våra dagar resultatet, givande

verklighetens pondus åt de teoretiska slutledningarne. Den andra vägen utgår icke från individualism, men från solidaritet och leder icke till imperialism, men till socialism, gemensam samhällelig produktion till ordnad samhällelig konsumtion.

Här har jag nu i korthet upprepat, vad verkliga socialistiska teoretici — jag tänker då inte så mycket på våra sterila kompilatörer här hemma — ständigt förkunnat. Och därav torde framgå, att vi inte ha någon anledning att känna oss särdeles överraskade av vad som sker — i det som synes ske.

Inte utan ett förstående löje ha vi lagt märke till de härskande klassernas försök att maskera tingen. Man skulle tro, var meningen, att det nu gällde ett heligt racernas krig om rätten till livet, eller åtminstone om den högre rätten. Kostar veta, om man under rättat de franska niggrerna, att de hade att försvara gallisk kultur mot tysk vandalism? Eller om de indiska sikhs och gurkhas dela engelsmännens heliga indignation över neutralitetsbrottet mot Belgien? I de Niebelungen-

trogna germanernas led kämpa en mängd mongoliska och slaviska och turkiskt-asiatiska regimenter — kostar veta, om de — jag tänker särskilt på tjecker och rutener — ha fått klart för sig, att de bekämpa slavisk råhet för att försvara tyskheten i världen? Eller vilka andra lögnar har man givit dem till uppbyggelse?

I själva verket råka vi ögonblickligen och ohjälpligen mitt upp i det tjocka svamlet, så fort vi släppa den hjälphyptes, med vilken vi vant oss att arbeta: den materialistiska historieuppfattningen. Jag tillmäter den uteslutande värde som arbetshypotes, men intill dess man på förnuftsens väg övertygat mig, att dess slutledning är falsk, när den förklarar världskriget som ett led i ekonomismens utveckling, bibehåller jag min övertygelse, att den tränger djupare in i tingens verkliga sammanhang än någon annan åskådning.

Ur tidens kaos kristalliserar den fram någonting fast och materiellt, som ingenting har att göra med kristianernas lösa ord om nemesis divina eller Guds underliga vägar att återföra förvillade människosjälar till kyrkans sköte. Den låter oss i stället bevittna det mest

primitiva av allt: människornas kamp om livet och livets materiella värden; inte Guds hämnande försyn, alltså, men den enkla, brutala imperialismen; inte rasernas kulturkamp, men kapitalismens kamp om handelsvägar, världsmarknad och världsmakt.

Och jag glömmer heller inte — ty just min arbetshypotes säger mig det — att även kapitalismen är ett nödvändigt, ofrånkomligt och välsignelserikt led i hela mänsklighetens utveckling. Den har frigjort en oerhörd summa av mänsklig kraft, av vars verksamhet vi dra nytta. Även kriget i hela sin ohygglighet bevisar på sitt sätt, att kapitalismens tidsålder är ojämeförligt överlägsen varje föregående i anseende till organisation och materiella hjälpmedel. Bourgeoisiens beundransvärda aktivitet, vitalitet är kanske ett ännu riktigare ord, har gjort oss socialister till arvingar av rikedomar, varom ingen för hundra år sen ännu vågade drömma.

Mer eller mindre medvetet känna folken nu, att socialismen haft rätt i sin världsförklaring och i sina förutsägelser om vad som skulle komma såsom följd av kapitalismen. Me-

dan de enkelt demokratiska talesätten om alla människors förbrödring driva bort med krutröken från de gigantiska slagfälten, har socialismen i all tysthet vunnit segrar, vilkas betydelse snart skall komma att visa sig. Vi stå närmare statskapitalismen än någonsin. Och ehuru statskapitalismen ännu på långt när inte är socialism, är den dock ett nödvändigt stadium i utvecklingen, en numera nära ligande fast punkt på vägen till våra avlägsna slutmål.

De, som ha trott på moral, borde vid det här laget ha fått lära sig mores. Makt ska bekämpas med makt och inte med ideella tal. Demokratien borde komma till självbesinning. Med vackra ord bekämpas inte individualismen och kapitalismen. Det fordras någonting annat. »Jag tänker på kulor och krut.»

Här stodo folken med de bästa avsikter. De hade gjort de skönaste överenskommelser. Men makten låg inte i folkens händer, och spelet sköttes av diplomaterna i hemlighet. Korten lades inte på bordet förrän allt var färdigt, och då endast de kort man ville visa. När järnridån plöts-

ligt gled ned och skilde folk från folk — då visste man ingenting annat än att fienden kommer; och mot fienden måste man försvara sig, vilket namn han än bär, just emedan han är fienden som annars dödar oss och de våra. När järnridån gått ner, finns inte plats för tal och resolutioner, det finns endast plats för kulor och krut. Först mot fienden — sedan —.

Vi tro oss ha kommit sanningen så nära som möjligt, när vi förklara, att det kapitalistiska systemet har orsakat detta världskrig. Historien visar oss andra krigsorsaker, vilka så småningom neutraliserats. Även det kapitalistiska systemet, våra dagars krigsorsak, måste oskadliggöras. Blir kriget därefter otänkbart?

Några svara: ja. De mena, att socialismen innebär den eviga fredens förverkligande.

Det fordras, enligt mitt sätt att se, en oerhörd fond av optimism för att kunna tro så. För en mera skeptisk blick ter sig även socialismen tillräckligt jordbunden att kunna innebära en krigsfara.

Men här står tro emot tro, och diskussionen om dessa ting blir värdelös.

Vi äro i varje fall skyldiga att först gripa oss an med de fakta, som närmast föreligga. Vi äro skyldiga oss själva, vår kultur, vår delaktighet i och medansvarighet för mänsklighetens andliga utveckling att så långt som möjligt motarbeta kriget. Därför: först och främst bort med den nu rådande krigsanledningen. Bort med imperialismen och militarismen, som äro kapitalismens glänsande men mördande giftiga frukter. Bort med den hemliga diplomaten, som är statsmaktens farligaste redskap mot folkviljan.

Detta är det första nödvändiga. Det får bli en senare omsorg att reglera den krigsfara, som möjligen kan ligga fördold i socialismen. Eller i — folkviljan.

Vi leva i märkeliga tider, och ännu ha vi säkerligen inte genomvandrat det djupaste mörkret. Folken äro i vapen, de mäktiga leka farliga lekar. De lysande segrarna skapa ingen jordmån för revolution. Inte heller de förkrossande nederlagen behöva medföra en sådan katastrof. Men den långvariga, seginande

dragkampen utan resultat — arbetslösheten, nöden, vintern; hopplösheten i fält och i hemmen — av sådant kan komma ett blodrött morgonljus, länge väntat och hälsat utan bävan av dem, som sträva att förstå vad som sker i det som synes ske.

ORD I FÖRTROENDE.

— Jag vill inte mörda små barn. Jag vill inte!

Det var unge Ove, som med gråt och harm i rösten avgav denna försäkran. Sällskapet såg så fredligt ut som hälst. De sutto tillsammans om kvällen under några lövrika grenar av ett lummigt träd; i en trång krets kring deras huvuden lyste några finurligt anbrakta papperslyktor, och på det festligt dukade bordet emellan dem prunkade bland glas och buteljer två gigantiska högar av röda kräftor, smyckade med dill.

— Märk detta, bröder och systrar! sade Mauritz Fock i det han nappade åt sig en kräfta och behändigt öppnade den. Vår närvarande vän Ove, vars själ är ingenting annat än en vit blomma, avger här en bestämd förklaring, att han inte vill mörda små barn. Det är in-

gen enfaldig paradox, tiden är sådan, att vi måste ta honom på allvar och lyssna till hans förklaring. Ty om några veckor kan det hända, att här närvarande vännen Ove blir utan ceremonier dödad av våra statsmyndigheter såsom straff för det brott han begått mot staten, då han vägrat att mörda små barn. Skål!

Mauritz Fock lyfte sitt skäggiga, glasögonpydda ansikte från kräftorna och höjde sitt glas mot fru Gerda, som nickade indignerad:

— Mauritz ska inte överdriva, sådant kommer aldrig att inträffa!

Efter att omsorgsfullt ha strukit skägget i ordning, svarade Fock, värden på stället:

— Så du pratar, lilla Gerda! Visst kan vårt land komma i krig. Och den nyligen publicerade officiella belgiska rapporten visar, att på flera ställen i Belgien under detta krig ha tio och tolv års barn, gossar och flickor, blivit arkebuserade av de tyska trupperna. Någon belgier hade skjutit på tyskarne. Barnen i byn infångades därför och uppställdes i rad. Ett led tyska män med grå uniformer och gevär ställdes upp tio steg fram-

för dem. En officer befalldes dem att skjuta ner barnen, och de sköto. Disciplinen är mönstergill i den tyska armén. Den belgiska rapporten har inte blivit motsagd. Man har endast försökt hindra att den publicerades. Jag finner det alldeles i sin ordning — lugna dig, Gerda! Det är nämligen krig, och krig är inte något five o'clock tea. I krig får man bära sig hur illa åt man vill, bara man kan. Det är just det som är så behagligt. Nu säger Ove, att han inte vill — ja, du hörde själv. Ur militär synpunkt är han en löjlig och djupt underhållig individ. Blev hans förklaring bekant, skulle det vara ett förtjusande skämt av en underlöjtnant att kommendera just honom till mordet. Han vägrade — och blev ställd inför krigsrätt för vägran att lyda order. Pang — där ligger vår närvarande unge vän, död som en avhuggen blomma.

Ofrivilligt bleknade unge Ove, tjugu år gammal; hans svärmiska, stora ögon lyste som av feber, när han med späd, vit hand strök sin svarta hårlugg ur pannan och sade:

— Hur skulle du göra, Mauritz?

— Skjuta! svarade Fock bistert.

— Barnet?

— Naturligtvis. Jag är ett djur som äter och vill leva och har inte ringaste lust att bli martyr. Därjämte har min religionslärare på ett fullt tillfredsställande sätt en gång i tiden förklarat för mig, varför jag måste blint lyda statens auktoriteter, vilka inför högre rätt skola ansvara för sina åtgärder. — Men säkert skulle jag så mycket som möjligt påminna min befälhavare om det där mordet han befallde mig att utföra. Kanske skulle jag fotografera liken av barnen och sända en kopia till honom så ofta som möjligt. Exempelvis på hans bröllopsdag. Jag skulle bli en djävul mot den som vid livsstraff tvang mig till en så vidrig gemenskap. Men jag skulle inte kunna vägra. Jag är feg och grym. Jag är en enkel, flärdfri, vanlig människa. Jag tror dock inte jag skulle kunna leva länge eller behålla mitt förstånd efter att ha utfört en sådan order.

Fritz, Gerdas man, den unge skåningen med det skarpt markerade skägglösa ansiktet, tog en ny kräfta och sade lakoniskt:

— Tala om något annat.

— Nej! sade Ove och sköt glas och tallrik ifrån sig, jag vill veta klart och bestämt hur ni tänker göra. Du, Fritz?

— Frågan är inte aktuell.

— Fritz! utbrast Gerda och lade ifrån sig sin kniv, han skulle ställa sig framför barnen och låta skjuta ner sig först. Jag känner honom.

— Seså, avböjde han, ingen romantik!

Ove stirrade häpen:

— Menar du verkligen, att du också —? Är ni galna? Ha alla människor blivit galna?

— Akta dig, så att du inte själv blir galen! varnade Fock. Tiden är överhettad, överspänd och farlig, grubbla inte för mycket på eländet, försök istället att förstå! Och kom ihåg: människan är ett djur. Inte en på tiotusen är född till martyr — som du. Tag för dig av krafterna i stället. De ha levat, vi ha dödat dem för nöjets och njutningens skull. Tag för dig! De äro särdeles delikata, tack ska du ha, Gerda, som hjälpt mig, stackars ensamme ungar, att åstadkomma detta angenäma gille i

min tysta, lantliga vrå! Skål, pojkar och flickor, välkomna! Drick, Ove, och grubbla inte!

— Ingen skulle kunna tvinga mig att döda, svarade Ove tyst, i det han nervöst fingrade sitt glas. Om jag blir mobiliserad i morgon — eller om några dagar — så vägrar jag att gå ut. Jag vill inte döda någon människa. Det är vidrigt att tänka sig, att jag skulle slita rött blod ur en levande människas kropp. Aldrig! Det kommer aldrig att hända. Min ärelystnad ligger inte åt det hållet.

— Jag gissar du går ut i alla fall, svarade Fock lugnt. Du ska inte överskatta dig själv och inte ge några förhastade löften. Vänta bara, tills krigselden en vacker dag flammar upp i hela vårt folk. Då står du plötsligt i eld och lågor invärtes, du springer med blodsprängda ögon iväg för att få ett gevär med fast och slipad bajonett, och du vill finna en fiende för att få njuta vällusten att döda. Du har allt det där i blodet. Hela raden av fäder och mödrar ha givit dig det i arv. Det är beundrat i samhället, det är god ton, det är maktens vilja att folket ska vara sådant. Och det har blivit så.

— Om jag inte kände dig bättre, Mauritz, skulle jag tro att du menar allvar med dina cynismer, utbrast Ove hetsigt.

— Om du kände mig ännu bättre, skulle du förstå, att detta inte är cynism, men enkelt allvar. Mais je suppose, que le diable n'y perde rien. Du tillbringar din tid med att läsa utsökta diktverk och förfinade filosofers drömmar och ordlekar. Du tror, att alla människor äro i hjärta och själ utsökta diktverk och förfinade drömmar. Gosse lilla, du anar inte ännu vilka rysliga lymlar och slynor människorna i allmänhet äro. Det är inte för deras skull jag ryser att mörda, det är helt enkelt för min egen skull: mordet är en osnygghet, som stör mig och irriterar mig. Men har du själv någon gång varit på väg att bli mördad?

— Jag? svarade Ove och stirrade förskräckt. Ljusen i papperslyktorna flämtade och en stilla vindfläkt gick fram i mörkret utanför dem. — Nej, broder, jag har aldrig blivit utsatt —

— Nej, just det! föll honom Fock gemytligt i talet och lade ner sin drypande kräftkniv. Men jag har varit därän — lilla Gerda, se inte så intresserad ut, det var inte alls ro-

mantiskt eller spännande — en man sköt efter mig, kulan ven förbi mitt öra, knallen sjöng i luften och — virrrr — kulan visslade i väg och var långt fan i våld innan jag riktigt begrep saken. Vet ni hur det kändes? Det kan inte beskrivas annorlunda än så: jag blev så blixtnödd förbannat arg. Nu har jag svurit två gånger, Gerda, tack för ditt överseende, men jag blir het om pannan ännu, när jag bara tänker på, att en man ville döda mig — han ville det — han gjorde sitt bästa. — I ett sådant ögonblick stannar allt tänkande, det är som om livets förlåt rämnade framför ens ögon, och man stirrar in i något ändlöst svart — man känner bara, att den som ville göra något så ohyggligt ont som att döda mig, den måste jag genast göra slut på, annars vore ju mitt eget liv ingenting värt.

— Tja-a, sade Gerda förläget, och petade meningslöst med kniven på sin tallrik, är inte det just — blodtörst?

— Säkert är det så. Kan du ge mig en pålitlig garanti, att jag aldrig blir hotad till livet — då lovar jag försöka avrusta invärtes, vill säga: försöka befria mig alldeles från mitt in-

nersta vitala begär att döda min fiende. Men inte förr, lilla Gerda! Det nakna, primitiva livsbegär, som gömmes likt en svart hemlighet i varje droppe av mitt blod, det avstår jag inte från. Varning alltså: låt bli att stå mig efter livet!

— Vi ska inte göra dig något illa, försäkrade Fritz flegmatisk. Jag vill ha pilsner, jag vill tala om något annat, vad är det här för ruskiga saker?

— Fråga dem, som gjort de ruskiga sakerna aktuella! Fråga Ove, som inte vill försvara sig mot sin dödsfiende! För min del är jag ung och stark och vill leva, och fan tar den som vill hindra mig.

— Kanske skulle jag också vilja försvara mig, sade Ove stillsamt, om jag bara vore stark. Men nu äro de flesta människor starkare än jag. Liksom Sverge är svagare än alla de krigförande makterna. Om vi bli angripna, hur i Herrans namn ska vi försvara oss? Det blir att gå rakt in i den meningslösa döden. Det är just det, som är så förfärligt. Jag vill inte dö på det viset. Kastas bort som trasigt lik till inte den ringaste nytta. Sedan jag är

dödad, blir freden i alla fall sluten, och den som angripit oss får precis så stor bit av landet han vill ha. Är det någon mening i, att bara för den granna teatergestens skull låta döda femtio tusen unga svenska män?

— Det där är saker, som aldrig kan fattas med vanligt förnuft och inte bevisas med vanlig logik, invände Fritz. Jag saknar annars alla nödiga organ för känslotänkande, men på denna punkt har jag för mycket tradition i blodet, jag bryr mig inte om att vårt försvar är meningslöst, jag vill försvara mig.

— Jo, jag skulle tro det! utbrast Fock. Och se bara på Gerda, så morsk hon ser ut, akta er, pojkar, när hon får tag i ett gevär, som någon kunnig människa hjälpt henne ladda! Och du blir lika svår, käre Ove, du känner dig knappt på ytan ännu. Vänta bara till dess du får se en man, som kallblodigt står och siktar på dig för att göra ett lik av det ego, du själv förnimmer såsom något oändligt dyrbart. Då blir det fart på dig med, du kommer att skjuta! Öva dig i tid, så att du hinner skjuta först i en sådan situation. Det är trevligast för dig. Man glömmer alla goda teorier, när man

möter dödens kalla blick, tankemaskinen stannar, man blir ingenting annat än djuret som vill leva. Så är den enkla människosjälens beskaffad. Och så är den ännu mycket enklare, primitivare, mer summariska folksjälens beskaffad. Man ser en massa främmande, beväpnade män komma in i landet, de skjuta, de döda — knallarna av skotten sjunga i luften och kulorna komma vinande — och hela folket gripes av samma svarta, vansinniga raseri: döda de främmande männen, döda dem hur som helst, ut med dem! Folket kan i fredstid tänka, att alla folk äro bröder. Men *den tanken drister* som en såpbubbla inför det faktum, att den som skjuter på mig, är inte min broder.

— Men de främmande soldaterna vilja inte själva döda oss, de äro tvingade, förstår du inte det! for Ove hetsigt ut. De äro tvingade — liksom vi ska tvingas fram emot dem!

— Det rör mig inte, deras kulor döda lika säkert, antingen de skjuta frivilligt eller av tvång.

— Nu har jag dig fast ändå, käre Mauritz, triumferade den unge idealisten. Nyss förklarade du, att du skulle skjuta, när du blev kom-

menderad. De främmande soldaterna skjuta, när de bli kommenderade. Hur ska vi någonsin bli kvitt ett sådant elände, om vi inte allesammans vägra att skjuta, när man befäller oss?

— När alla människor bli lika ädla, lika blomvita i själen som du, käre Ove, då kommer säkert aldrig ett skott att lossas mer. Till dess att världen så förvandlats föredrar jag att befinna mig på den säkra sidan — och skjuter.

— Även barn!

— Vad är nu detta för sentimentalitet att pjunka om barnen? Blivande lymlar och slynor — de allra flesta. Menar du, att mordet blir acceptabelt, om det drabbar en fullvuxen man — kanske en nobel, förfinad, oändligt nyttig man! — men icke under några omständigheter acceptabelt, om det drabbar ett barn — kanske en liten ligist, ett genomruttet skadedjur? Pjoller! Befälet avgör vem som ska skjutas, det avgöres på grund av militära skäl. Jag lyder, kan inte kontrollera de militära skälen, emedan jag i fredstid har annat att göra än att lära mig sådant. That's all.

— Förresten, invände Fritz, är det ju inte

alls säkert, att några barn ha blivit arkebuserade i Belgien.

— Se där, ropade Ove, ni vilja bara se bort från krigets rysligheter, ni vilja bara idealisera.

— Vi vilja inte förstöra våra nerver med att frossa i grymheter; kriget är oundvikligt, åtminstone för många århundraden ännu, vi måste göra det bästa möjliga av denna hemska situation.

— Kriget ska bort! Det ska förhindras, det ska omöjliggöras!

— Så vackert, vackert du talar, lille bror! Men dina ord uppväxa in vita — mina in morte di Madonna Laura. Ty i likhet med vår gamle Petrarca har jag förlorat den kärlekens genius, som gav mig kraft och mod att tänka gott om människorna. Men, tro mig, broder, bland de silverklingande sorgesångerna väljer jag åt mig i mörka stunder gärna denna:

Ochi miei, oscurato è 'l nostro sole;
Anzi è salito al cielo, ed ivi splende;
Ivi 'l vedremo ancor, ivi n'attende,
E di nostro tardar forse li dole.

Orecchie mie, l'angeliche parole
 Suonano in parte ov' è chi meglio intende.
 Piè miei, vostra ragion là non si stende
 Ov' è colei ch'esercitar vi sole.

Minns du den sköna musiken? Det är
 den sjunde sonetten. Och Petrarca fortsätter:

Dunque perchè mi date questa guerra?
 Già di perder a voi cagion non fui
 Vederla, udirla e ritrovarla in terra.
 Morte biasmate; anzi laudate lui
 Che lega e scioglie e'n un punto apre e serra,
 E dopo'l pianto sa far lieto altrui.

— Den sången, sade Ove, talar om en ännu
 brinnande smärta och — märker du inte det?
 — om ett ännu levande hopp, trots allt? Efter
 det bittra mörkret kommer så äntligen trionfo
 d'amore.

— Det är mycket vackert tänkt, men jag
 deltar inte i så luftiga spekulationer, jag nöjer
 mig med att avnjuta de skönt spelande orden.
 När idealet dött för mig, då vänder jag mig
 bort från rymdens höga stjärnor och vet ingen
 bättre uppgift än att odla jorden efter måttet

av mitt förstånd. Medan jag väntar på den gamla goda döden.

Kvällen var mörk omkring dem, lövverket över deras huvuden hängde orörligt svart. I den trånga, svaga ljuskretsen kring bordet syntes deras ansikten — Ove blek och upprörd med den ostyriga svarta pannluggen fuktig — Gerda rundhyllt och blomstrande, men med hårdare allvar än annars i sina blida ögon — Fritz lugn och oberörd — och Fock med bistert rynkade ögonbryn, tydligen funderande på en ny replik, mer förbluffande än övertygande, — eller kanske lyssnade till någon gammal, gammal, hemlig musik.

Fock vände sig till lilla Tea, fru Gerdas fjortonåriga syster, som satt bredvid honom med nedslagna ögon, sedesamt sugande en kräftklo.

— Nå, Tea, är det inte stiliggt med krig?

Hon såg upp, troskyldigt och blygt:

— Jag vet inte.

— Men hjältarne? Och hästarne!

— Ja — det förstås!

— Och de fladdrande fanorna, de klingande spelen, de blänkande sablarna, tänk, Breitenfeld och Narva, Gustav Adolf och Karl XII och alla andra unga, beundransvärda svenska hjältar!

— Ja! svarade Tea med lysande ögon.

— Se där, fortsatte Fock, tror ni inte, att Tea till slut har rätt? Krig är grannt, ståtligt, beundransvärt.

— Du ska inte narra Tea så där, avbröt Gerda, hon förstår ju inte alls vad du menar.

— Tea förstår mycket bra, och du själv beundrar ju revolutionshjältarna, de svarta, kämpande massorna, barrikadstriderna, de vajande röda fanorna, de dova trumvirvlarna, som kalla folket till vapen mot förtryckarna.

— Ja, det är ju någonting helt annat!

— Nej, kära lilla Gerda, det är precis samma sak, våldet som yttersta argument för en dyrbar, livsviktig sanning. Är det inte besynnerligt — många unga män demonstrera mot kriget med bibelordet: du skall icke dräpa. Men samma män drömma om att med kniv och re-

volver bana väg för sina idéer. Miljoner människor drömma nu om revolutionen — och drömma med all rätt, den måste komma. Men samma människor, som av våldet vänta sin frihet, drömma om tider, då våld aldrig får användas. Som om människorna någonsin skulle kunna avstå från våldet som yttersta argument!

— Du vill alltså, att kriget alltid skall finnas? frågade Gerda indignerad.

— Vad har min vilja med den saken att göra? Tänk efter: om jag — eller Ove — eller Fritz — eller du själv, Gerda — eller vilken människa som helst har någonting att försvara, ett barn, en hög och vacker idé, ett litet enkelt hem, en älskad vän, ett dyrbart minne från döda fäder, eller bara helt enkelt det egna livet — och om så en främling kom och sade: ge mig det där — ge mig ditt barn — din höga och vackra idé — ditt lilla enkla hem — din älskade vän — ditt dyrbara minne — ditt liv! Ge mig det, jag har större rätt därtill än du och du måste lyda mig! Vad gör man då? Säger man som Ove: framför allt ingen blodsutjutelse! Försöker man att med kärlek

och tålmod alltmer tillvinna sig fiendens förtroende? Nej, man smäller till honom så att han blir tyst. Om man kan. Det är tänkbart, att först hållas underhandlingar. Man prövar kanske rättsskålen, väger dem mot varandra. Har jag rätt, vet jag det, och vill jag behålla min dyrbara ägodel, då lägger jag alla tunga skäl, som mitt förnuft kan skapa, i vågskålen för att få rätten att luta åt min sida. Men kanske håller fiendemannen lika styvt på sin rätt. Då kommer slutligen det ögonblick, då liv står mot liv. Han reser vapen, eller jag lägger mitt vapen i vågskålen. Våldet får tala. Ty så länge jag har liv, släpper jag inte det som är mig dyrast, det som ger mitt liv värde, vad det än vara må, en älskad vän, ett barn — ja, vad som hälst. Vill man ta mitt käraste, så ska det först stå strid. Jag säger inte: det är fult att slåss, det är otäckt att döda, därför ger jag mig. Ty har jag en gång kommit därhän att jag säger så — då har mitt liv inte något värde, då är jag mjuk, sjuk, unken och förmultnad i mitt innersta. Den dag får aldrig komma, då jag inte med min kropps och själs hela styrka försvarar vad som är dyrbart i mitt

liv. Den dag får heller aldrig komma, då ett helt folk med slappa armar låter främlingar bara ta — bara ta — —

Den dagen är heller inte kommen för vårt folk. Kärlek till kungen kan inte driva ut dem i strid. Vem vet om fosterlandskärleken kan det — begreppet fosterland är måhända föråldrat i vår tid. Men frihetskärleken lever! Det finns ännu så oändligt mycket, som vårt folk, de djupa massorna, ha att försvara, för vilket de vilja ge livet — från det mest primitiva, kärleken till livet, som kommer att driva man ur huse, stora, vilda vikingar, den dag främmande män börja skjuta på oss — och till det högsta: frihetskärleken, den härliga rätten att vara fri — för den ska vi slåss mot vem det vara må, i krig mot främlingar eller i revolution mot egna förtryckare. Vi släppa inte det sista medlet, det sista vapnet, det sista skälet: våldet, om det behöves för att slutligen försvara det käraste vi äga.

— Nej, det är ganska klart, sade Fritz betänksamt. Ingen människa avstår från det

våld, som är nödvändigt för att man ska kunna leva.

— Är det socialism, det där? frågade Ove förskräckt.

— En socialdemokrat begår verkligen inte något högmålsbrott mot det heliga programmet, om han resonnerar som Fock nu, svarade Fritz, som började bli intresserad.

— Socialdemokratin är inte kyss och smek, inte idealistiskt svammel i det blå, inte blodsint självuppgivelse, med andra ord: socialdemokratien är inte kristendom. Kom ihåg det, Ove! Vi äro inga romantiska kärlekshjältar, inga modärna, bleksiktiga asketer.

Fock började bli het! Han fortsatte:

— Socialismen är ett nationalekonomiskt system, rör alltså jorden, materiella värden, detta liv, som borde vara sol och varmt blod för alla människor, men blivit skugga och förtvining till kropp och själ för de flesta. Vi måste genomföra vårt ekonomiska system med tillhjälp av demokratien, som ska göra folken myndiga och driva bort alla främmande härskare och oligarker. Om det blir nödvändigt, ska vi alla använda revolutionens våld för att nå vårt

mål. Varför tala då många av våra bröder likt prästgårdsmamseller, de där ej tåla se blod? Vi vilja likaledes, att varje nation skall leva i frihet. Men frihet får man inte gratis, den måste erövrast, den måste alltjämt försvaras.

— Men Internationalen då? Den ska ju vara frihetens och samförståndets symbolum för alla folk?

— Ja, tack, tack. Men hälst med bättre medel än resolutioner.

— Generalsträjk!

— Den spränges av mobiliseringsorder! Vägrar du att mobilisera — pang, du ligger där. För resten vägrar man inte att mobilisera, när fienden marscherar över gränsen. Nej, när vi med eller utan våld ha erövrast den fulla demokratin i alla Europas stater och därmed infört socialistiska produktionsmetoder överallt, då måste också vår International ha m a k t m e d e l till sitt förfogande att krossa eventuella försök här eller där att samla makt hos några oligarker. Samma gamla historia: våld är och förblir yttersta argument för människor, som leva starkt och som vilja leva!

Ove gjorde ett sista förtvivlat försök:

— När vi kommit så långt, då ska människorna ha nått fram till så stort förstånd, att de inte döda.

— Svammel! fräste Fock. Så fort jag hör någon säga, att människorna ska förändras, bli helt vita och goda — då blir jag så himlaarg. Det är vettlöst svammel, fullkomligt ohistoriskt, ovetenskapligt, opsykologiskt, o v e r k l i g t. Dra för fan med sånt prat. Vi ska inte vänta med socialismens genomförande till dess att människorna blivit gudar. Då få vi vänta en stund för länge. Vi ska inte i morgon bittida förstöra våra vapen i hopp att människorna snart ska utveckla sin allmänna godhet. Då få vi innan kvällen så mycket stryk, att vi bli förhindrade närvara vid den eventuellt senare inträffade stora himlafriden på jorden. Människans underliv hindrar henne från att bli en gud, påstår Nietzsche. Och det är mer än underlivet som hindrar! Vi ska inrätta oss efter verkligheten,

Stehen mit festen
markigen Knochen
auf der wohlgegründeten
mütterlichen Erde,

som Goethe säger. Stå med båda fötterna på jorden, alltså, och genomföra våra praktiska reformer i enlighet med behoven hos människorna sådana de nu en gång för alla äro. Erfarenheten torde ha lärt oss, att inte lägga vapnen allt för långt ifrån oss. Och att inte försumma öva oss i vapnens bruk. Det går inte längre att driva ut oss i slagsmål för kungahusens privatintressen. Men, kamrater, vi kunna alltjämt bli angripna av främlingar, som ge fan i vår ideella fredsvilja. Då ha vi att slåss. Se vidare Belgien.

Nu blev Ove himlaglad!

— Ja, Belgien! ropade han. Där ha vi just exemplet på hur vansinnigt ditt resonnemang är. Belgierna rustade sig till försvar — och vad ha de haft för glädje av det? Sönderskjutna städer, nerbrända byar, ett till hälften utrotat folk, ett fasansfullt nederlag — och hat i de levandes hjärtan för århundraden.

— Ove har rätt, sade Gerda. Belgien har lidit alltför mycket för äran att ha ett försvar.

— Ja, där ha vi fått vårt exempel, fortfor den mycket unge mannen. Hade belgierna

hållit sig stilla och tillåtit tyskarna marschera genom landet —

— Så hade fransmännen levererat bataljerna i Belgien i stället. Slagfälten skulle i alla fall ha legat vid Liége, Namur, Brüssel — ty där går bästa vägen från Tyskland till Paris, och fransmännen måste ta emot den första tyska stöten så långt som möjligt från det stora franska landets hjärta. Hade inte det neutrala lilla folket själv velat stänga porten, så hade Frankrike tvingats tillse att den blivit stängd. De sönderskjutna städerna hade Belgien fått i alla fall. Hur länge skulle det belgiska folket lugnt se det eländet, innan de gått efter gevären för att få ett ord med i laget? Och om de då inte hade haft några gevär? Då skulle bönderna fått stå överksamma, medan deras byar brändes. Den, som utan motstånd underkastar sig främmande vilja, har intet land, intet hem, intet eget liv. Hans matbord är allas matbord, hans sängplats är allas sängplats, hans kvinna är allas kvinna. Var tyst, broder skald, dina drömmar äro döden. Livet kräver av oss annat än vackra tankar. Det kräver starka handlingar också. Män ha ingen

respekt för drömmare. Har du inte märkt det? Tillvaron ligger inte alls på ett så högt plan som du tror. Den ligger tvärtom mycket lågt, och frågan rör sig helt enkelt ständigt om det mest primitiva, aldrig om det mer invecklade. Livets saga handlar bara om the simple things, the true things, the silent men who do things — som Robert Service säger, skalden från Klondyke.

Fock deklamerade så att han vart röd om näbben som en tupp, och Fritz sade:

— Så länge Mauritz talar metafysik föredrar jag kräftorna. Säg mig till, när han återvänt till verkligheten!

— Jag vill ha pilsner, sade Ove. Mauritz går för långt. Jag tycker att det är en sorts andlig självuppgivelse, när en yngling behandlar idéer och intellektuella värden såsom något mindrevärdigt. Jag tycker inte om revolverlitteratur och fotbollsfilosofi. Tyst, Mauritz, du är värd i afton, och med den ärade gästens rätt ber jag dig inte längre prata krig. Vi ha pilsner och vi ha ett rödvin, som du måste ha köpt mycket billigt, och på väggen i din

kyska kammare hänger ett underligt instrument, som lär användas på Frälsningsarmén, men även till Bellmanssång —

— Alldeles riktigt! sade Gerda och reste sig med iver. Mauritz skall vara hyggelig nu, så hjälper jag honom att koka kaffe åt de ärade gästerna, och sedan ska vi ha sång.

Kvällen var höstmörk och oändligt tyst. Hela himlarymden var översållad med stjärnor, de tycktes skjuta vita gnistor ner mellan träden till den lilla festligt skimrande ljuskretsen kring bordet. Ett stycke därifrån blänkte silverstrimor på vattnet, där viken strök fram tätt förbi stugan där Mauritz Fock bodde. Och på andra stranden reste sig en tung, svart massa, berg och skog, sammansmältande i mörkret till en enda bister ram kring den lilla vrå av världen, där några unga svenska partikamrater sökte lista sig till en något klarare uppfattning om vad som hände i den ohyggliga tiden.

Långt bortifrån kom över vattnet drivande en svag återklang av danslystet trampande toner från något handklaver vid någon plats där

ungt folk dansade i stjärneljuset, utan att bekymra sig om kanondundret och blodbaden ett stycke från landets gränser.

Högtidlig som en prästinna överräckte lilla Tea åt farbror Mauritz gitarren, som hon hämtat i hans rum, och ingalunda var han densamme, som kunde hålla stånd inför hennes förväntansfullt tindrande ögon. Och så lät han Bellman komma i sång till det enkla gästbudet.

Och natten därute över det kärva svenska landet blev än större, tystnaden högtidligare, stjärnornas bleka ljus än mer silverlikt gni-strande.

Just där, inom Torpets höjda gräs,
 på granrisat farstugolv
 steg Ulla ur sin gungande schäs
 en söndag, så klockan tolv
 vid pass, då Jofur åskan bestämt,
 och Dandryds klockor pinglade jämt
 och tuppen gol i källarsvaln
 och svalan flög långt in i saln. —

Sångerna förklingade stilla under det gamla trädets lummiga grenar. Och långt bort-

ifrån hördes alltjämt de danslystet trånande tonerna av en tung och hetsig vals, den tycktes komma som en viskning ur unga levande hjärtan, gömda till hemlig lek i skydd av gråberg och skogsmörker.

Fock tömde sitt vinglas efter sången och sade:

— Sverge.

De tego. De förstodo rätt väl och kände detsamma. Han fortsatte:

— Hör ni det? Att det är det gamla svenska landet, som andas omkring oss. Att livet ännu brinner på gott och ont i unga hjärtan, att blodet ännu går i samma takt, att vi ännu leva i kött och blod lika starkt som vi leva i sång och saga. Bröder och systrar — hur länge än?

— Nu börjar han igen, sade Ove. Kan du inte hålla dina tankar från kriget?

— Nej. Ty jag vill inte förskräckas och gömma mitt huvud som en struts. Jag vill se. Och jag vill förstå. Därför vänder jag mig inte bort från den stora, ohyggliga tavlan förrän jag

listat ut hur den är konstruerad. Att jag därav må förstå, hur linjerna dragas vidare ut mot framtiden.

— Kaffet är färdigt, sade Gerda. Behöver jag uttrycka mig tydligare?

— Nej, lilla älskvärda lady, men jag har ett behov att tala tydligare. Var ha vi svenskar vår framtid? I det ryska riket? Tillsammans med det tyska? Eller i så kallat samförstånd med det engelska?

— Keep the neutrality! avböjde Fritz på elegant skånska.

— Naturligtvis, svarade Fock. Här agitera vi inte. Här tala vi förtroendefullt till varandra om våra egna angelägenheter. Vår regering har sagt ifrån, att vi absolut inte vilja anfälla någon. Vi ha ställt vår landstorm och delar av vår linje på vakt mot vem det vara må, som vill angripa oss. Men vi ha inte avsagt oss vår rätt att inbördes lidelsefritt överväga våra framtidsutsikter. Man har så länge predikat för oss: Ryssland vill ha krig med Sverge, Ryssland väntar bara lägligt tillfälle att angripa oss för att ta Norrland. Är det någon här, som vill påstå, att detta aldrig blivit sagt? — Nej. Det

är sagt. Det är förkunnat med en sällsam visshet. Det är framställt för oss alla såsom ödesbestämt och oundvikligt.

— Av Hedin ja.

— Och av hela hans anhang, hovpartiet, militärpartiet och högern. Och nu frågar jag: är det oundvikligt, matematiskt säkert att Ryssland en gång snart nog skall angripa Sverge? Den som tror det, må uppställa för sig själv den frågan: är det så — vad har då Sverge att göra i nuvarande situation? — Svaret är lika oundvikligt: Sverge måste slåss. Det är enkelt, flärdfritt och klart logiskt.

— Det är ett skurkaktigt resonnemang! utbröt Ove hetsig. Vi vill inte ha krig, vi vill inte mörda.

— Broder ska minnas, svarade Fock, att den som inte lidelsefritt och utan glåpord kan diskutera förnuftsfrågor, har ingen rätt att nämnas förnuftig. Här agitera vi inte. Vi analysera för att söka förstå.

— Men du talar ju alldeles som Hedin! sade Gerda. Det tycker jag är otäckt att höra.

Han måste ju resa från landet, emedan han inte kunde vinna gehör!

— Om djävulen själv påstår att två gånger två är fyra, så tror jag honom, säger jag med Waldenström. Även om mina käraste vänner för mig predika den politiska nödvändigheten att i denna stund förfäkta satsen: två gånger två är fem. Kriget är en verklighetsaffär och har ingenting med de påsmetade ideologierna att göra. Kriget ligger på det enklaste, lägsta plan — det, som för professor Kjellén är tillvarons högsta problem: några slaktaremästares konkurrens om marknaden.

— Ja, Kjellén —

— Ove behöver inte skälla på den mannen. Kjellén avslöjar själv *con amore* hela sin andliga misär. Vår gamle Geijer skulle för resten bara i en handtryckning ha igenkänt den historiske konstruktören i vår modärne imperialistiska profet. Och jag behöver inte hans argument för att förstå den nu så fullkomligt isolerade Hedin. Jag behöver endast tänka på de människor, som förlora livet så mycket säkrare, ju mer de söka att i varje ögonblick bevara det. Min syn på dessa ting

är uteslutande rent praktisk: preventivkrig! Vi kunna inte slippa kriget. Ryssland ämnar med första angripa, det har Hedin lärt oss. Men nu är Ryssland bundet av två starka stormakter. Hugg då in, Sverge! Det gäller din framtid!

— Tror du, att du här i landet kan finna en enda människa, som delar den åsikten? frågade Fritz.

— Nej, och det rör mig inte. Jag är inte politiker, inte agitator. Jag vill endast för egen del förstå alla möjliga idéer. För att eventuellt kunna lära mig hitta i labyrinten. Hela mitt resonnemang står eller faller med hypotesen: är det oundvikligt att vi bli angripna? då måste vi slåss nu, ty nu är den för oss behagliga tiden.

— Svammel! sade Fritz och tände lugnt sin cigarrett. Nu ska jag säga dig hur det förhåller sig. Under krigets första dagar skulle du ännu ha funnit gehör för ditt resonnemang. Nu går det inte längre. Det fanns folk, som talade om allians. Vad är en allians? Tyskland har lärt oss vad en internationell överenskommelse är värd, även då den garanterats

av en stormakts namn och ära — ett stycke papper bara. England har lärt oss samma sak, smidigare formulerat: när stormaktens eget intresse så fordrar, då hållas garantiförbindelsens löften. Vad skulle en allians med Tyskland ge oss? Kaiserism, preussisk militarism, hela systemet Potsdam. Vidare: krig, eld och död — till vad nytta? Till tysk hjälp! Men sedan? När Tyskland inte har intresse åt detta håll — vad sen? Ingenting. Alliansen har blivit en papperslapp. Är det klart?

— Papperslappen har skaffat oss en tryggad ställning.

— Du är inte skåning, käre Fock, och saknar därför verklighetssinne. Papperslappen skulle i sinom tid utlämna oss hjälplösa åt den mäktige fiende vi lättsinnigt utmanat i uppblåst stolthet över att för en tid ha en stark bundsförvant. Vi veta för ögonblicket icke, huruvida det för oss existerar någon rysk fara. Men om vi ingå en allians med Tyskland, då har fiendskapen med grannen i öster blivit akut! Ty då kommer Ryssland utan tvivel att begagna första tyska trångmål för att kasta sig över oss — och då stå vi där med vår

pappersallians. Enda förutsättningen för att Tyskland i all framtid skall stödja oss med hela sin makt är att Sverige blir en tysk förbundsstat med låt oss säga Bayerns ställning. Vilja vi detta? Fråga svenska folket, och du skall få höra ett rungande nej från landets alla vrår. Att inte tala om det nej, som skulle komma från Tyskland. Antagligen.

— Tvingas vi en gång att välja mellan Ryssland och Tyskland, så måste vi välja våra germanska bröder.

— Nej. I varje situation komma vi att välja — Sverige. Även om det ska kosta oss alla livet. Vi underkasta oss aldrig godvilligt zarismen. Men heller aldrig kaiserismen. Vi vilja vara fria svenskar, ständigt arbetande på att öka folkets frihet och självbestämmanderätt inom det egna landet. Lyckligtvis behöva vi inte välja. Det blir med var dag allt mer tydligt, att din och Hedins hypotes är ohållbar och att slutsatsen, preventivkriget, är falsk. Förutsatt att Hedin verkligen vill preventivkrig, det veta vi ju inte exakt. Ryssland hotar oss inte, dess förberedelser voro riktade mot det svenska överfall, som Ryssland väntade. Ryssland trodde,

att svenska folket hade samma åsikt som du och Hedin. Nu visar sig uppenbarligen, att vi endast vilja fred. Varför skulle Ryssland angripa oss? För den där hamnen vid Atlanten? Det är ju rena metafysiken. Finns det någon, som egentligen på allvar tror på det där? Ryssland har tillräckligt utlopp för sin industri. Ryssland har inom det egna landet råvaror och avsättningsmöjligheter tillräckligt för en oerhörd industriell utveckling under en oöverskådlig framtid. Varför skulle det ge sig in i äventyret vid Atlantiska havet, där Englands intressen möta? Att tyskarne predika för oss den faran är solklart. Det tyska folket äger mycken fallenhet för metafysik och politiskt historiska konstruktioner, vilkas beviskedjor se alldeles för bra ut för att vara pålitliga. Och när man därifrån skriker till Sverge sitt tua res agitur, då vill jag bara erinra, att vi ta inte instruktioner i dessa ting från någon främmande makt; parterna i målet, som ännu inte angår oss, må sedan aldrig så väl maskera sina privata spekulationer på vår bekostnad.

— Du förnekar alltså, att det för Sverge existerar en rysk fara?

— Ingalunda, broder Mauritz. Jag påstår bara, att din hypotes är ohållbar. Rysslands krigsförklaring mot oss är inte så där absolut oundviklig, liksom ett brev, redan inlämnat på posten. Vår ryska fara är en tankekonstruktion och som sådan ganska intressant. Men den är inte något matematiskt säkert bevis. Vi kunna dock inte bara på lösa misstanken börja ett så vanvettigt äventyr som ett preventivkrig mot Ryssland — för Tysklands räkning. Det är detta hela vårt folk vet och känner, och därför skrattar man åt krigshetsarne. Vi prata inte i tid och otid stora ord om fosterlandskärlek. Men vi vägra absolut att spela krona och klave om fäderneslandet. Vi vilja ha svensk fredspolitik. Och den ha vi redan. Varför i Herrans namn bråkar du?

— Skål Mauritz! sade Ove enkelt och flärdfritt. Och Gerda log! Och Tea lyssnade med trånsjuka ögon efter dansmusiken, som alltjämt hördes genom kvällens mörker långt fjärran ifrån.

Fritz log en smula maliciöst mot det pilsnerdrickande, vackra gossebarnet:

— Lägga vi ner vårt försvar, då riktas

genast kanonerna emot oss från alla håll. Då kommer hastigt svenska frågan att bli aktuell i den europeiska politiken. De osynliga spindelnäten skola av utländska diplomater kastas över oss från alla håll, kanske trassla in sig i varandra och vålla strid om delningen, om vem som ska överta den eller den biten av landet, och om vem som ska vara förmyndare för svenskarna i Norrland och för svenskarna i västra guvernementet och för svenskarna i östra. Märk Polen och Ukraina! Visserligen tro vi inte, att Ryssland ligger på lur, färdigt att störta sig över oss för att slita ifrån oss halva riket. Men å andra sidan ha vi inga matematiskt säkra bevis för att vi få leva i evig fred. Den, som har gått och litat på kultur, godhet, mänsklighet, förnuft och sådant, bör vid det här laget känna sig ganska flat. Världen är ond, människorna äro inga änglar, allra minst de ledande herrarna i Petrograd, Berlin och London. Vi måste vara på vår vakt.

— Skånsk politik är något märkvärdigt, medgav Fock. Den har en bestickande klarhet och enkelhet.

— Och verklighet! triumferade fru Gerda obarmhärtigt.

— Även verklighet. Fritz motiverar åtminstone sin fredspolitik på ett förnuftsenligt sätt. Han är inte såsom skalden här, barnet Ove — si bara hur han dricker konjak som en kalv dricker mjölk! Vilka tider, bröder och systrar! Här är en tjugoårig gosse, som med ungdomens hela glupskhet tär kräftor, pilsner, vin — gott vin! — och konjak, dikt, sång, filosofi, allt skönt och njutningsrikt; och under tiden undervisar han oss gamla människor i den växande generationens elementära ideologi. Vi gjorde detsamma i vår ungdom, broder, men vi satte åtminstone en ära i att vara asketer.

— Det gick över, som du kanske minns, svarade Fritz. Och Ove är måhända heller ingen obildbar idiot. Bara de ideella molnbilderna fått regna ner, kommer även han att se verkligheten klarare. Ännu kan han gärna drömma om den eviga freden, det är en så vacker dröm, och han får därmed mycket att göra efter kriget. Säkerligen kommer mänsklighetens kultur att under minst femtio år framåt färgas av 1914 års blodsdåd. Vi, som

äro en smula äldre och förnuftigare än gossen, få också mycket att göra. Vi måste lösa detta svåra problem: hur ska Sverige kunna få ett betryggande försvar. Med folket, inte mot folket! För den rätta lösningen av det problemet ska kanske just vi en gång stå till ansvar — låt oss säga: inför våra egna samveten. Olyckan är, att vår försvarsfråga blivit en partifråga. Vi skulle i stället ha lagt partiskillnaden på en annan punkt: vilka ekonomiska och politiska vederlag får folket, när det åtar sig försvarets tunga bördor? Då hade politiken varit sund, och vi hade fått se högers svarta hjärta naket. Jag skulle vilja föreslå —

— Eftersom jag har äran och nöjet att vara värd här i afton, och jag ser, att ditt anförande uppenbarligen väcker vissa oroliga aningar hos mina gäster, anser jag det vara min plikt att tillfråga dig om du verkligen inte skäms? Ämnar du nu hålla ett långt föredrag för oss om vår hela försvarsfråga? För fan, det finns gränser för gästfriheten —

— Du ska få hela mitt program i telegramstil. Kastar du ut mig, så får du det i mor-

gon som telegram. Se så, var en man, finn dig i ditt öde, när jag lovar att göra pinan så kort!

— Mauritz gör bäst i att ge sig godvilligt, sade Gerda, jag känner Fritz.

— Jag skulle alltså vilja föreslå, sade den unge skåningen och såg klokare ut än två vanliga människor tillsammans, att den nu frivilliga anslutningen till skytterörelsen blev obligatorisk för varje svensk man i mogenhetsåldern. Det är grunden för armén. Linjen utsträcker till trettiofem års åldern. En första övningstid på fem à sex månader, det räcker mer än väl för detta skäligen enkla yrke. Men övningarna måste upprepas, låt oss säga i fjorton dagars tid vart femte år. Och varje man behåller geväret som sin egendom! Befordringsmöjligheterna hållas öppna från de lägsta befälsgraderna till de högsta. Specialvapnen bemannas hälst med värvade trupper, verkliga yrkessoldater. Flygvapnet utvecklas, flottans huvudvapen blir undervattensbåten. Landstormen utser själv befälet i de lägre graderna till och med kompanichefen. Den allmänna rösträtten genomföres, bolagens rösträtt

och den graderade skalan slopas. Utrikesdepartementets hela verksamhet underkastas riksdagens kontroll, så att den hemliga diplomatien blir stoppad. Det är en hastigt skisserad svensk tillämpning av det försvarsprogram som Jean Jaurès i Frankrike lagt fram i sin bok *l'Armée nouvelle*.

— En sak gläder mig, sade Fock betänksamt. Vår vän Fritz kommer aldrig att bli riksdagsman.

— Var lugn. Ska jag nödvändigt kandidera någon gång, så blir det på ungefär detta program. Då vet jag, att jag faller med ära.

— Emellertid, sade Fock och tog sitt glas, min förläggare har absolut förbjudit mig att vidröra inrikespolitiska spörsmål. Han påstår, att jag inte begriper dem och inte har den rätta vördnaden för sådant. Jag anser det vara en hederssak att ge honom rätt, även i mina privata samtal. Låt oss alltså tala om något annat. Ditt program var för resten sådant, att även vår gamle vän och lärofader, Nicolo Machiavelli, skulle ha gillat det. Han formulerade i livet på ett förträffligt sätt många goda sanningar, däribland denna: de förnämsta grund-

valar för alla stater äro goda lagar och goda vapen. Med glädje märker jag att broder Fritz, vars själ uppenbarligen redan är iförd röstsökarens vita toga, betraktar lika klar-synt båda dessa grundvalar för staten. Skål!

— Jag vill skåla med Ove, sade Gerda. Han har rätt, sedan må ni andra säga vad som helst. För avrustning ska vi arbeta först och främst!

— För Sverge! sade Fock. Neutralitet och fred är inte målet, de äro medel. Det gäller Sverges oberoende, svenska folkets frihet.

— Den skålen dricker inte jag, sade Ove och satte ifrån sig glaset. Inga nationella gränser! Minns ni inte längre de vördnadsvärda orden av Gaston Paris? Han stod å Collège de France år 1870 och höll föredrag, tyskarne lågo utanför staden, och kanonernas dunder genljöd i salen. Predikade han nationalism? Nej, bröder! Han sade: den inbördes motsättningen nationerna emellan har olyckligtvis alltför ofta fört till avund, hat och trångsinthet. Den borde dock endast giva de olika folkslagen en känsla av deras varietet inom en högre enhet. Och denna högre enhet är samman-satt av det bästa hos varje enskilt folk, den ut-

gör vad vi kalla civilisationen. Och civilisationen, kamrater, den åsyftar hela mänsklighetens frigörelse, alla människors lycka!

— Låt honom tro det! lugnade Fritz och vände sitt amerikanskt slätrakade ynglingaansikte leende mot Fock. Låt honom arbeta för sina vackra idéer. Kanske vinner han en gång, kanske segrar hans tro till slut. Vi andra, som gå på jorden, få se till att inga obotliga olyckor hända under tiden med de värden vi redan vunnit.

— Jag borde egentligen bli förbannad på en gosse, som vägrar att dricka en skål för Sverge och det svenska folket, mullrade Fock och strök sitt skägg. Men Ove är en ärlig idealist, och han ska ha sin fulla personliga frihet. Vi kunna i alla fall förena oss. Vi kunna alla höja våra bågare för det vårt hjärta älskar mest — utan att vi kläda den kärleken i ord. Under alla olika tankar och talesätt — i grund och botten mena vi ändå alla detsamma goda för alla människor! Jag proponerar!

— Skålen accepteras!

Kvällen var höstmörk och oändligt tyst.

Hela himlarymden var översållad med stjärnor, som sköto vita gnistor ner mellan träden till den lilla festligt skimrande ljuskretsen kring bordet. Ett stycke därifrån blänkte silverstrimor på vattnet, där viken strök fram tätt förbi stugan. Och på andra stranden reste sig berg och skog i svart massa, sammansmältande i mörkret till en enda bister ram kring Mauritz Focks lika vackra vrå av världen.

Och lilla Tea satt och gnolade med tindrande ögon tyst för sig själv den dansmelodi, som spelades på handklaver långt borta över vattnet, från andra stranden, där unga levande hjärtan voro gömda till hemlig lek i skydd av gråberg och skogsmörker i det stilla sovande svenska landet.

alts.

485
W.

